

وزارت امور اقتصادی و دارایی
اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان زنجان

ایران از منظر شاخص‌های بین‌المللی

بررسی مقایسه‌ای جایگاه ایران با کشورهای سند چشم‌انداز و سایر
کشورهای موفق

تاریخ انتشار: مرداد ماه ۱۳۹۷
معاونت اقتصادی - گروه مطالعه و تحلیل وضعیت بخش‌های اقتصادی

عنوان: ایران از منظر شاخص های بین المللی بررسی مقایسه‌ای جایگاه ایران با

کشورهای سند چشم انداز و سایر کشورهای موفق

ناظر طرح: ابوالفضل عباسچیان

تالیف و تنظیم: غفور حمیدی - الهه لایقی - نرگس بابایی

ناشر: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان زنجان

تاریخ انتشار: مرداد ماه ۱۳۹۷

آدرس: زنجان، خیابان خرمشهر، میدان شیلات تلفکس: ۰۳۳۷۷۹۰۰۳-۰۲۴

Web site: <http://zn.mefa.gov.ir>

فهرست مطالب

چکیده	۳
۱ مقدمه	۴
۲ بیان مسئله	۵
۳ پیشینه موضوع	۵
۴ بررسی شاخص های بین المللی	۷
۴,۱ رقابت پذیری	۷
۴,۱,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم انداز در شاخص رقابت پذیری	۹
۴,۲ کارآفرینی	۱۳
۴,۲,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم انداز در شاخص کارآفرینی	۱۵
۴,۳ آزادی اقتصادی	۱۹
۴,۳,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم انداز در شاخص آزادی اقتصادی	۲۱
۴,۴ کسب و کار	۲۵
۴,۴,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم انداز در شاخص سهولت کسب و کار	۲۶
۴,۵ نوآوری	۲۹
۴,۵,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم انداز در شاخص نوآوری	۳۰
۴,۶ رفاه لگاتوم	۳۴
۴,۶,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم انداز در شاخص رفاه لگاتوم	۳۵
۴,۷ توسعه انسانی	۳۸
۴,۷,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم انداز در شاخص توسعه انسانی	۳۹
۴,۸ حقوق مالکیت	۴۳
۴,۸,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم انداز در شاخص حقوق مالکیت	۴۵
۴,۹ عملکرد محیط زیست	۴۹
۴,۹,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم انداز در شاخص عملکرد محیط زیست	۵۰
۵ جمع بندی	۵۴
۶ منابع	۵۷

فهرست جداول

- جدول ۱- ده کشور برتر در گزارش های رقابت پذیری جهانی ۱۰
- جدول ۲- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص رقابت پذیری ۱۲
- جدول ۳- ده کشور برتر در گزارش های کارآفرینی ۱۶
- جدول ۴- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص کارآفرینی ۱۸
- جدول ۵- ده کشور برتر در گزارش های آزادی اقتصادی ۲۲
- جدول ۸- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص کسب و کار ۲۸
- جدول ۹- ده کشور برتر در گزارش های نوآوری ۳۱
- جدول ۱۰- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص نوآوری ۳۳
- جدول ۱۱- ده کشور برتر در گزارش های رفاه لگاتوم ۳۵
- جدول ۱۲- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص رفاه لگاتوم ۳۷
- جدول ۱۳- ده کشور برتر در گزارش های شاخص توسعه انسانی ۴۰
- جدول ۱۴- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص توسعه انسانی ۴۲
- جدول ۱۵- ده کشور برتر در گزارش های شاخص حقوق مالکیت ۴۶
- جدول ۱۶- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص حقوق مالکیت ۴۸
- جدول ۱۷- ده کشور برتر در گزارش های شاخص عملکرد محیط زیست ۵۱
- جدول ۱۸- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص عملکرد محیط زیست ۵۳

فهرست نمودارها

- نمودار ۱- رتبه ایران در شاخص رقابت پذیری ۱۱
- نمودار ۲: رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص رقابت پذیری در سال ۲۰۱۸ ۱۳
- نمودار ۳- رتبه ایران در شاخص کارآفرینی ۱۷
- نمودار ۴: رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص کارآفرینی در سال ۲۰۱۸ ۱۹
- نمودار ۵- رتبه ایران در شاخص آزادی اقتصادی ۲۳
- نمودار ۶: رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص آزادی اقتصادی در سال ۲۰۱۸ ۲۵
- نمودار ۷- رتبه ایران در شاخص کسب و کار ۲۷
- نمودار ۸: رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص کسب و کار در سال ۲۰۱۸ ۲۹
- نمودار ۹- رتبه ایران در شاخص نوآوری ۳۲
- نمودار ۱۰: رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص نوآوری در سال ۲۰۱۷ ۳۴
- نمودار ۱۱- رتبه ایران در شاخص رفاه لگاتوم ۳۶
- نمودار ۱۲: رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص رفاه لگاتوم در سال ۲۰۱۷ ۳۸

- نمودار ۱۳- رتبه ایران در شاخص توسعه انسانی..... ۴۱
- نمودار ۱۴: رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص توسعه انسانی در سال ۲۰۱۷..... ۴۳
- نمودار ۱۵: رتبه ایران در شاخص حقوق مالکیت..... ۴۷
- نمودار ۱۶: رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص حقوق مالکیت در سال ۲۰۱۷..... ۴۸
- نمودار ۱۷- رتبه ایران در شاخص عملکرد محیط زیست ۵۲
- نمودار ۱۸ : رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص عملکرد محیط زیست در سال ۲۰۱۸.. ۵۴

چکیده

مقایسه بین کشوری شاخص‌های جهانی، علاوه بر تعیین جایگاه هر کشور در سطح بین‌المللی، امکان بررسی سیاست‌های اتخاذ شده و نتایج این سیاست‌ها را نیز آشکار می‌سازد. بررسی رتبه ایران در این شاخص‌ها و مقایسه آنها با کشورهای سند چشم‌انداز براساس آمارهای منتشره طی ۵ سال گذشته، نشان می‌دهد با وجود بهبود نسبی در ۷ شاخص از ۹ شاخص مورد بررسی، جایگاه ایران در میان کشورهای سند چشم‌انداز مطلوب نبوده است به طوری که براساس آخرین آمار منتشر شده، رتبه ایران در میان کشورهای سند چشم‌انداز، در شاخص‌های آزادی اقتصادی (۲۱)، نوآوری (۱۰)، کارآفرینی (۱۳)، عملکرد محیط زیست (۱۰)، لگاتوم (۱۷)، کسب و کار (۱۳)، رقابت-پذیری (۱۳)، حقوق مالکیت (۱۱) و توسعه انسانی (۹) بوده است.

واژگان کلیدی: شاخص‌های بین‌المللی، رتبه، ایران، کشورهای سند چشم‌انداز

۱ مقدمه

شاخص‌ها ابزارهایی هستند که اطلاعات پیچیده و گسترده را به صورت کمی و قابل درک برای عموم و تصمیم‌گیران فراهم می‌کنند. به عبارت دیگر شاخص‌ها نشان می‌دهند که در کجا قرار داریم، مسیر حرکت چگونه است و آیا مسیر حرکت و تحولات در راستای اهداف پیش‌بینی شده صورت می‌گیرد؟ شاخص‌ها، روندها و تنش‌های موجود در هر سیستمی را نمایان می‌سازند و نشان می‌دهند که سیاست‌ها و برنامه‌ها چگونه بر کارکرد سیستم اثر می‌گذارند. شاخص‌ها به مانند حلقه‌های بازخورد عمل می‌کنند و با اعلام وضعیت سیستم، هشدارهای لازم برای افزایش دخالت‌ها را در حوزه‌های خاص فراهم می‌کنند. چنانچه شاخص‌ها به صورت منطقی و مطابق با شرایط هر کشور انتخاب شوند و از پشتوانه اطلاعاتی مستندی برخوردار باشند، قادرند دگرگونی‌ها و تحولات هر سیستم و حوزه‌های آن را به خوبی نمایان سازند. از این رو، گزارش حاضر به بررسی وضعیت ایران و مقایسه آن با کشورهای سند چشم‌انداز در ۹ شاخص بین‌المللی پرداخته است. در ادامه ساماندهی گزارش به این صورت است که در بخش اول بیان مسئله و بخش دوم مطالعات پیشین بیان می‌شود در بخش سوم به اندازه‌گیری شاخص‌های بین‌المللی (رقابت‌پذیری، کارآفرینی، آزادی اقتصادی، کسب و کار، نوآوری، لگاتوم، توسعه انسانی، حقوق مالکیت و عملکرد محیط زیست) پرداخته شده است و وضعیت ایران در این شاخص‌ها بررسی شده و با کشورهای سند چشم‌انداز مقایسه می‌شود و در نهایت، نتیجه‌گیری و راهکارهای سیاستی بیان می‌گردد.

۲ بیان مسئله

رتبه‌بندی کشورها از منظر شاخص‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی به منظور یافتن تصویری شفاف از جایگاه آن‌ها در فضای جهانی موضوعی است که سازمان‌های بین‌المللی به آن توجه دارند. در این بین هر سازمان یک یا چند بعد را مورد بررسی قرار داده و براساس آن شاخصی را معرفی می‌نماید. بنابراین، کنار هم قرار دادن اقتصاد کشور از درون با ارزیابی آن از برون که توسط موسسات مذکور در سطح جهانی صورت می‌گیرد، می‌تواند تصویر گویاتری از پیشرفت کشور ارائه دهد. از این رو، در این گزارش به بررسی وضعیت ایران در شاخص‌های بین‌المللی پرداخته شده و با کشورهای سند چشم‌انداز مقایسه می‌شود.

۳ پیشینه موضوع

در خصوص بررسی جایگاه ایران در شاخص‌های بین‌المللی مطالعه چندانی صورت نگرفته است. مطالعاتی که در این زمینه انجام شده است این شاخص‌ها را به صورت منفرد مورد بررسی قرار داده است که در زیر به تعدادی از این پژوهش‌ها اشاره می‌شود:

حیدری چپانه و کرمی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای " بررسی تطبیقی شاخص‌های توسعه انسانی ایران، مالزی و ترکیه با تاکید بر شاخص اقتصادی در دهه اخیر (۲۰۱۳-۲۰۰۴)" با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از اسناد معتبر و گزارش‌های توسعه انسانی سازمان ملل، به بررسی شاخص‌های توسعه انسانی ایران با تاکید بر شاخص اقتصادی طی ۱۰ سال اخیر و به صورت بررسی تطبیقی پنج ساله اول (دوره اول: ۲۰۰۸-۲۰۰۴) و پنج ساله دوم (دوره دوم: ۲۰۱۳-۲۰۰۹) پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که شاخص‌های توسعه انسانی کشور ایران در دوره دوم نسبت به دوره نخست افزایش داشته است و از لحاظ شاخص اقتصادی که شامل درآمد سرانه می‌باشد کشور مالزی در هر دو مورد نرخ

رشد بیشتری را نسبت به ایران دارد. در حالی که کشور ترکیه در شاخص درآمدی نرخ رشد کمتر و در درآمد سرانه نرخ رشد بیشتری را نسبت به ایران دارد.

مدسی عالم و داودی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای تحت عنوان "شاخص‌های دیده‌بان جهانی کارآفرینی و ارزیابی آن در ایران طی سال‌های (۱۳۸۷-۱۳۹۱) به بررسی جایگاه ایران در مراحل توسعه و مقایسه وضعیت کشور با کشورهای هم‌تراز در شاخص کارآفرینی می‌پردازد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که ایران اغلب از نیروی کار غیرماهر و منابع طبیعی استفاده می‌نماید و مشکلاتی مانند عدم ثبات در بسترها و حمایت‌های فرهنگی، اجتماعی، رسانه‌ها، شاخص کارآفرینی بین-المللی و پیچیدگی فرایندهای اداری صادرات و واردات دارد. همچنین تولیدات ایران اغلب نوآورانه، محصول محور و فناورانه نمی‌باشد بلکه بیشتر سنتی بوده و نمی‌تواند ارزش افزوده زیادی برای اقتصاد ایجاد نماید. نتایج نظرسنجی از خبرگان در رابطه با چالش‌های کارآفرینی در ایران نشان می‌دهد ایران در تمام مولفه‌ها به جز دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی و خدمات وضعیت مناسبی در مقایسه با متوسط جهانی ندارد. در این میان، شاخص‌های کارآمدی حقوق مالکیت فکری، حمایت از کسب و کارهای با رشد بالا، برنامه‌های دولت، شبکه همکاری بین شرکتی و ارزش اجتماعی کارآفرینان بدترین وضعیت را در مقایسه با متوسط جهانی دارند.

مصلح شیرازی و خلیفه (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای به اندازه‌گیری کارایی رقابت-پذیری جهانی ایران در مقایسه با کشورهای منتخب با استفاده از مدل دو مرحله-ای تحلیل پوششی داده‌ها پرداخته است. هدف از انجام این مطالعه، ارائه مدلی ابتکاری از متغیرهای شاخص رقابت‌پذیری جهانی در قالب مدل تحلیل پوششی دو مرحله‌ای داده‌ها و سنجش کارایی این شاخص با توجه به اهداف سند چشم-انداز ۱۴۰۴ برای چهل کشور منتخب آسیایی، شمال آفریقا و اقیانوسیه طی سال-

های ۲۰۱۱-۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵-۲۰۱۴ است. نتایج نشان می‌دهد شاخص رقابت-پذیری جهانی ایران طی سال‌های اشاره شده روند مناسبی را طی نکرده است و تحقق اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله نیازمند الگوبرداری از کشورهای مرجع مشخص شده در این پژوهش است.

۴ بررسی شاخص‌های بین‌المللی

در این قسمت، ابتدا مفهوم هر شاخص توضیح داده می‌شود و سپس وضعیت ده کشور برتر و رتبه ایران در هر شاخص بررسی شده و با کشورهای سند چشم‌انداز مقایسه می‌شود.

۴،۱ رقابت‌پذیری

مجمع جهانی اقتصاد (WEF) به طور سالانه با در نظر گرفتن طیف وسیعی از مولفه‌ها به مطالعه رقابت‌پذیری کشورها می‌پردازد. بنابر تعریف مجمع جهانی اقتصاد، رقابت‌پذیری به «مجموعه‌ای از نهادها، سیاست‌ها و عوامل تعیین‌کننده بهره‌وری کشورها» اشاره دارد. از سوی دیگر، سطح بهره‌وری هر کشور، معرف سطح رفاه اقتصادی قابل کسب برای آن است.

مجمع جهانی اقتصاد، از سال ۲۰۰۵ تا کنون شاخص‌های رقابت‌پذیری جهانی (GCI) را بر مبنای تحلیل‌های خود از رقابت‌پذیری کشورها قرار داده است. شاخص رقابت‌پذیری جهانی تا سال ۲۰۱۰ برای ایران محاسبه نمی‌شد، اما از این سال به بعد و به همت اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، اطلاعات این شاخص برای ایران گردآوری و برای مجمع جهانی اقتصاد ارسال شد و بدین ترتیب برای اولین بار جمهوری اسلامی ایران در رتبه بندی گزارش سال ۲۰۰۹ رقابت‌پذیری جهانی قرار گرفت اطلاعات شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران از سال ۲۰۱۰ در سایت مجمع جهانی اقتصاد قابل دسترس بوده و تا کنون در

۷ گزارش پیاپی سالیانه مورد ارزیابی قرار گرفته است. شاخص رقابت پذیری جهانی جزو جامع ترین شاخص ها است و به دو مولفه محیط داخلی و خارجی به طور توأم توجه کرده و با وزن دهی مناسب، مطلوب ترین شاخص کمی و کیفی را تولید کرده است.

با توجه به تعریف «مجمع جهانی اقتصاد»، شاخص رقابت پذیری جهانی در سه شاخص: الزامات بنیادین، عوامل موثر بر افزایش کارایی و عوامل موثر بر پیشرفته بودن و نوآوری و در قالب دوازده رکن تعریف می شود. ارکان الزامات بنیادین شامل: نهادها، زیر ساخت ها، محیط اقتصاد کلان و سلامت و آموزش ابتدایی است. ارکان ارتقا دهنده کارایی شامل آموزش عالی و آموزش و پرورش، کارایی بازار کالا، کارایی بازار کار، توسعه بازار مالی، آمادگی فناوری و اندازه بازار است و ارکان پیشرفتگی و نوآوری شامل تکامل یافتگی کسب و کار و نوآوری است.

در گزارش مجمع جهانی اقتصاد کشورها براساس رتبه و امتیاز ارکان مختلف رقابت پذیری در یکی از مراحل پنجگانه توسعه رقابت پذیری قرار می گیرند. وزن هریک از زیر شاخص ها براساس این مراحل تعریف می شود. (کشور بسته به امتیاز و رتبه ی کسب شده در یکی از این مراحل طبقه بندی می شوند).

در مرحله اول توسعه کشورها براساس میزان موجودی عوامل (نیروی کار غیر ماهر و منابع طبیعی) بایکدیگر رقابت می کنند. شرکت ها براساس قیمت و میزان فروش محصولات پایه ای بایکدیگر رقابت می کنند و بهره وری آنها در قالب دستمزدهای پایین نمود پیدا می کند. حفظ رقابت پذیری در این مرحله از توسعه، در وهله اول مبتنی بر نهادهای بخش دولتی و خصوصی (مولفه اول) و نیز مبتنی بر مواردی چون زیر ساخت های توسعه یافته (مولفه ۲)، چارچوب اقتصاد کلان (مولفه ۳) و نیروی کار سالم و تحصیل کرده (مولفه ۴) است. همچنان که با تداوم توسعه دستمزدها افزایش پیدا می کنند، کشورها وارد مرحله بازدهی محور

توسعه می‌شوند یعنی زمانی که باید اقدام به ارائه فرآیندهای تولید موثر و افزایش کیفیت محصول نمایند. در این نقطه، رقابت پذیری به شکل روز افزون مربوط به سطح تحصیلات تکمیلی و آموزش سطح بالاتر (مولفه ۴)، بازارهای کالای دارای بهره وری (مولفه ۶)، بازارهای کار دارای عملکرد مناسب (مولفه ۷)، بازارهای پولی پیچیده (مولفه ۸)، بازار داخلی و خارجی بزرگ (مولفه ۱۰) و توانایی استفاده از فواید فناوری های موجود (مولفه ۹) خواهد شد. سرانجام وقتی کشورها پایه مرحله نوآوری محور می گذارند تنها در صورتی قادر به حفظ سطح بالای دستمزدها و استانداردهای زندگی خواهند بود که شرکت های آنها قادر به رقابت در زمینه محصولات جدید و منحصر به فرد باشند. در این مرحله شرکت ها باید از طریق توجه به نوآوری رقابت کنند (مولفه ۱۲) و با استفاده از فرآیندهای تولید پیچیده، محصولاتی جدید و مختلف تولید نمایند (مولفه ۱۱). مفهوم مراحل مختلف توسعه از طریق اعتبار دهی به عوامل تبیین کننده وضعیت توسعه هر کشور در نمایه مدنظر ما نقش آفرینی می کند. این یعنی گر چه همه ۱۲ رکن ذکر شده تا حدی برای همه کشورها مهم هستند اما اهمیت نسبی هر کدام بستگی به مرحله توسعه ای دارد که هر کشور در حال تجربه است. (مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، گزارش شماره ۱۳۶۰۶)

۴,۱,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم انداز در شاخص رقابت-پذیری

وضعیت ده کشور برتر در گزارش های رقابت پذیری جهانی طی سال های ۲۰۱۲-۲۰۱۳ الی ۲۰۱۶-۲۰۱۷ در جدول (۱) مورد بررسی قرار گرفته است. همانطور که در جدول مذکور ملاحظه می شود ده کشور برتر از نظر شاخص رقابت پذیری طی سال های مورد بررسی تغییر نیافته است. صرفاً توزیع رتبه (اول تا دهم) در این کشورها جابه جاشده است. به طوری که سوئیس برای ششمین

سال متوالی (از سال ۲۰۱۲) رتبه اول و سنگاپور برای پنجمین سال متوالی (از سال ۲۰۱۲ تا سال ۲۰۱۷) رتبه دوم و ایالات متحده آمریکا برای سومین سال متوالی رتبه سوم را کسب کرده است. در سال ۲۰۱۶-۲۰۱۷ کشورهای هلند، آلمان، سوئد، بریتانیا، ژاپن، هنگ کنگ و فنلاند به ترتیب رتبه‌های چهارم تا دهم را کسب نموده‌اند.

جدول ۱- ده کشور برتر در گزارش‌های رقابت‌پذیری جهانی

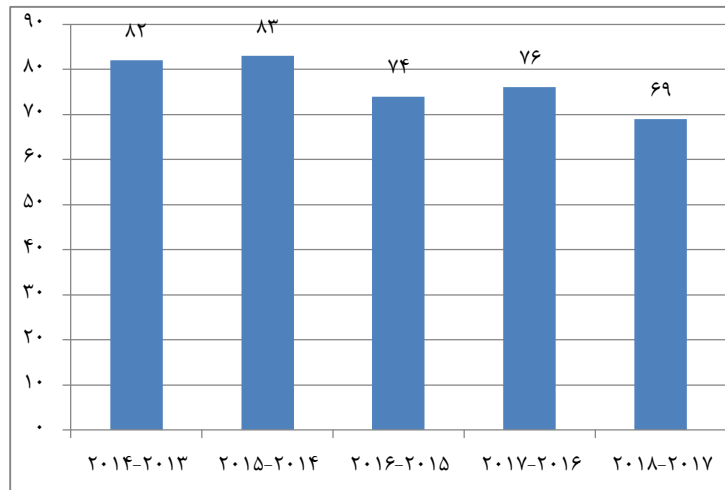
شرح	۲۰۱۳-۲۰۱۲	۲۰۱۴-۲۰۱۳	۲۰۱۵-۲۰۱۴	۲۰۱۶-۲۰۱۵	۲۰۱۷-۲۰۱۶	۲۰۱۸-۲۰۱۷
سوئیس	اول	اول	اول	اول	اول	اول
سنگاپور	دوم	دوم	دوم	دوم	دوم	دوم
ایالات متحده آمریکا	هفتم	پنجم	سوم	سوم	سوم	دوم
آلمان	ششم	چهارم	پنجم	چهارم	پنجم	پنجم
هلند	پنجم	هشتم	هشتم	پنجم	چهارم	چهارم
ژاپن	دهم	نهم	ششم	ششم	هشتم	نهم
سوئد	چهارم	ششم	دهم	نهم	ششم	هفتم
بریتانیا	هشتم	دهم	نهم	دهم	هفتم	هشتم
هنگ کنگ	نهم	هفتم	هفتم	هفتم	نهم	ششم
فنلاند	سوم	سوم	چهارم	هشتم	دهم	دهم

ماخذ: گزارش‌های رقابت‌پذیری جهان، مجمع جهانی اقتصاد

براساس آخرین گزارش مجمع جهانی اقتصاد رتبه ایران در شاخص رقابت‌پذیری بهبود یافته است. در گزارش ۲۰۱۷-۲۰۱۸ ایران ۶۹ امین اقتصاد جهان از نظر رقابت‌پذیری بوده و رتبه آن ۶ پله نسبت به گزارش ۲۰۱۶-۲۰۱۷ بهبود یافته است. بهترین رتبه ی ایران در سال های مورد بررسی به گزارش ۲۰۱۸-۲۰۱۷ و بدترین رتبه به سال های ۲۰۱۴-۲۰۱۵ اختصاص داشته است. شرایط اقتصادی ایران در تغییر رتبه ی رقابت‌پذیری آن بی تاثیر نبوده است. افزایش تحریم‌های بین‌المللی در کسب بدترین رتبه رقابت‌پذیری ایران در سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۴ و ۲۰۱۴-۲۰۱۵ بی‌تاثیر نبوده است. اقتصاد ایران در این سال‌ها

(سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۲ شمسی) تورم بالا، رکود و... را به همراه شرایط نامناسب بین المللی تجربه کرده است.

نمودار ۱- رتبه ایران در شاخص رقابت پذیری

در جدول ۲ رتبه کشورهای سند چشم انداز طی سالهای ۲۰۱۴-۲۰۱۸ شاخص رقابت پذیری نشان داده شده است، همانطور که قابل مشاهده است کشورهای اسرائیل، امارات متحده عربی، قطر و عربستان بهترین رتبه را در میان کشورهای سند چشم انداز طی سالهای مورد بررسی داشته‌اند. کشورهای یمن، پاکستان، مصر وضعیت نامناسبی را در این شاخص داشته‌اند. ایران نیز رتبه مطلوبی در شاخص رقابت پذیری در میان کشورهای سند چشم انداز طی سال-های مورد بررسی نداشته است به طوری که طی سالهای ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸ رتبه ایران سیزدهم و در سال ۲۰۱۴ رتبه چهاردهم را کسب نموده است.

در نمودار ۲، رتبه کشورهای سند چشم انداز براساس آخرین گزارش منتشره مجمع جهانی اقتصاد برای شاخص رقابت پذیری (۲۰۱۷-۲۰۱۸) نشان داده شده

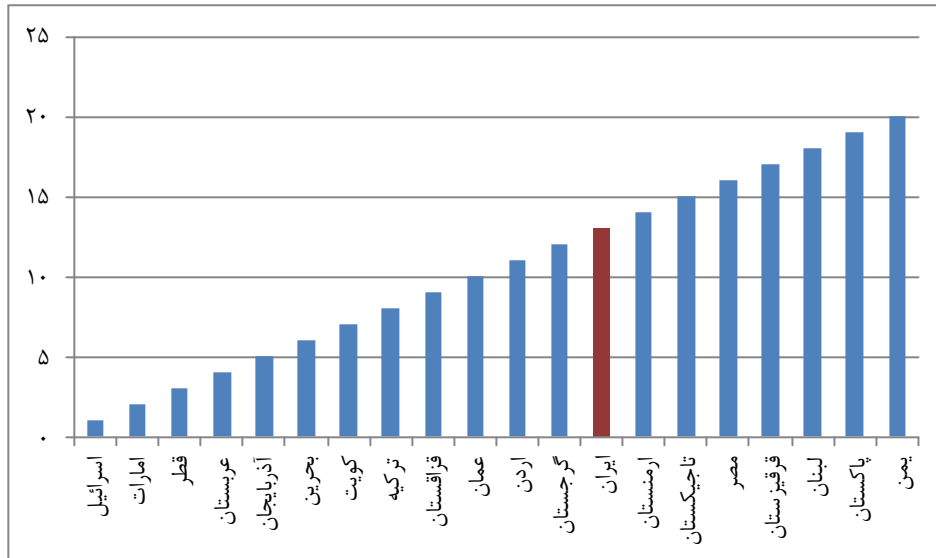
است همانطور که مشاهده می شود در این سال، کشورهای اسرائیل، امارات و قطر رتبه های اول تا سوم در میان کشورهای سند چشم انداز را به خود اختصاص داده اند. کشورهای لبنان، پاکستان و یمن رتبه های هجدهم تا بیستم (بدترین رتبه) را کسب کرده است. رتبه ایران نیز در سال ۲۰۱۸ در میان کشورهای سند چشم انداز در شاخص رقابت پذیری سیزدهم بوده است.

جدول ۲- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص رقابت پذیری

شرح	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷
اسرائیل	۴	۴	۴	۳	۱
امارات	۲	۱	۲	۱	۲
قطر	۱	۲	۱	۲	۳
عربستان	۳	۳	۳	۴	۴
آذربایجان	۷	۵	۷	۵	۵
بحرین	۸	۷	۶	۷	۶
کویت	۶	۶	۵	۶	۷
ترکیه	۹	۸	۹	۹	۸
قزاقستان	۱۰	۱۰	۸	۸	۹
عمان	۵	۹	۱۰	۱۲	۱۰
اردن	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱
گرجستان	۱۲	۱۲	۱۲	۱۰	۱۲
ایران	۱۴	۱۳	۱۳	۱۳	۱۳
ارمنستان	۱۳	۱۴	۱۵	۱۵	۱۴
تاجیکستان	-	۱۵	۱۴	۱۴	۱۵
مصر	۱۶	۱۸	۱۸	۱۸	۱۶
قرقیزستان	۱۷	۱۶	۱۷	۱۷	۱۷
لبنان	۱۵	۱۷	۱۶	۱۶	۱۸
پاکستان	۱۸	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹
یمن	۱۹	۲۰	-	۲۰	۲۰

ماخذ: گزارش های رقابت پذیری جهان، مجمع جهانی اقتصاد

نمودار ۲: رتبه کشورهای سند چشم‌انداز در شاخص رقابت‌پذیری در سال ۲۰۱۸

۴,۲ کارآفرینی

شاخص جهانی کارآفرینی (GEI) که همه ساله از سوی موسسه جهانی توسعه کارآفرینی (GEDI) منتشر می‌شود و تصویری از تغییرات اکوسیستم کارآفرینی کشورها ارائه می‌دهد، نماگری است که سلامت اکوسیستم کارآفرینی در یک کشور را از طریق تعاملات پویا و نهادینه‌شده بین گرایش، توانایی و اشتیاق کارآفرینی، هم در سطح فردی و هم در سطح نهادی مورد ارزیابی قرار می‌دهد. فرض‌بنیادی در تهیه این شاخص این است که کارآفرینی هرچند ماهیت رفتاری و فردی دارد اما تقریباً در صورتی امکان بروز می‌یابد که محیط به فرد اجازه بروز آن را بدهد. به‌عنوان مثال اگر نیروی انسانی تحصیل‌کرده و دارای مهارت لازم برای به‌کارگیری در کسب و کار مبتنی بر فرصت در جامعه به وفور وجود داشته باشد اما شرایط محیطی و نهادی جامعه به شکلی باشد که افراد نتوانند ریسک شروع کسب و کار را بپذیرند، کارآفرینی توسعه نخواهد یافت. به

عبارتی پویایی کارآفرینی در هر کشور علاوه بر خصلت‌ها و ویژگی‌های افراد جامعه، درگرو محیط نهادی نیز است.

در عصر حاضر، پژوهشگران حوزه سیاست‌گذاری کارآفرینی معتقدند کشورها با تعداد زیادی کارآفرین (به معنای کسب‌وکار جدید یا خوداشتغالی) نمی‌توانند به رشد و توسعه اقتصادی دست یابند بلکه نیازمند اکوسیستم کارآفرینی متناسب هستند تا بتوانند به این مهم برسند.

بنابراین، هر اکوسیستمی شامل تعدادی زیرسیستم به هم وابسته است که باهم در تعاملند، بر یکدیگر اثرگذارند و در جهت برآوردن هدفی با یکدیگر تعامل می‌کنند. در اکوسیستم کارآفرینی وجود ذی‌نفعان و همکاری متقابل آنها با یکدیگر سبب ایجاد شرایط مناسب برای فعالیتهای کارآفرینانه و توسعه کسب و کارهای جدید می‌شود. منظور از ذی‌نفع هر نهادی است که به‌طور بالفعل یا بالقوه حامی و مشوق کارآفرینی است. ارگان‌های دولتی، دانشگاه‌ها، انجمن‌های کسب و کار، تشکل‌های بخش خصوصی، سرمایه‌گذاران، بانک‌ها، کارآفرینان، مراکز رشد، مراکز شتاب‌دهنده، رهبران اجتماعی، مراکز تحقیقاتی، نمایندگان نیروی کار، وکلا از ذی‌نفعان اکوسیستم کارآفرینانه بشمار می‌آیند.

از این‌رو شاخص جهانی کارآفرینی با این رویکرد تلاش دارد نگاهی دقیق به سلامت اکوسیستم کارآفرینی کشورها بیندازد. مزیت این شاخص نسبت به سایر روش‌های سنجش در این است که این شاخص با توجه به تعاملات سطح فردی و سطح نهادی کارآفرینی، چشم‌اندازی نسبتاً دقیق از قوت‌ها و تنگناهای اکوسیستم کارآفرینی کشورها ارائه می‌دهد. از آنجا که زمینه نهادی تنظیم‌کننده رفتارهای فردی است، بنابراین برای درک اکوسیستم کارآفرینی لازم است هم به تعاملات درونی و هم تعاملات میان این دو سطح توجه شود.

موسسه کارآفرینی و توسعه جهانی (GEDI)، کارآفرینی را به عنوان "تعاملی نهادین و پویا میان گرایش کارآفرینانه، توانایی کارآفرینانه و اشتیاق کارآفرینانه توسط افراد، که محرک تخصیص منابع از طریق ایجاد و عملیاتی کردن سرمایه گذاری های مخاطره آمیز جدید می شود" تعریف می کند.

(GEI) از سه جزء اصلی یا شاخص فرعی تشکیل می شود: "گرایش" کارآفرینانه، "توانایی" کارآفرینانه و "اشتیاق" کار آفرینانه. این سه شاخص فرعی بر پایه ۱۴ رکن قرار دارند، که هر کدام از آنها شامل یک متغیر فردی و یک متغیر نهادی است که با جنبه های سطح خرد(فرد/بنگاه) و سطح کلان کارآفرینی(نهادهای) مطابقت دارند. هر کدام از این سه مجموعه عناصر بنیادی کارآفرینی بر دو مجموعه دیگر تاثیر می گذارد. برای مثال، گرایش کارآفرینی بر توانایی و اشتیاق کارآفرینی تاثیر می گذارد در حالی که اشتیاق و توانایی نیز بر گرایش تاثیرگذارند.

بر خلاف سایر شاخص ها که از آمیختن متغیرهای فردی به تنهایی یا متغیرهای نهادی به تنهایی ساخته می شوند، ارکان GEI شامل هر دو نوع است. این ارکان تلاشی جهت نمایش ماهیت باز و قاب بحث کارآفرینی هستند؛ با تحلیل آنها می توان نگرشی عمیق از نقاط قوت و ضعف مواردی که در شاخص مورد توجه قرار گرفته به دست آورد.

۴,۲,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم انداز در شاخص کارآفرینی

وضعیت ده کشور برتر در گزارش های کارآفرینی جهانی طی سال های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۸ در جدول (۲) مورد بررسی قرار گرفته است. همانطور که در جدول مذکور ملاحظه می شود ایالات متحده آمریکا برای چهار سال متوالی رتبه اول را

در شاخص کارآفرینی جهانی کسب نموده است. لازم به یادآوری گزارش این شاخص برای سال ۲۰۱۷ منتشر نشده است. کشورهای استرالیا، سوئد، دانمارک، سوئیس و انگلیس طی سالهای مورد بررسی جزء ده کشور برتر بوده‌اند با این تفاوت که توزیع رتبه (دوم تا دهم) در این کشورها تغییر یافته است. در سال ۲۰۱۴ فنلاند و هلند جزء ده کشور برتر بوده‌اند که در سال ۲۰۱۵ کشورهای کانادا و ایسلند جایگزین این کشورها شده است. در سال ۲۰۱۶ کشور فرانسه به عنوان ده کشور برتر جایگزین کشور سنگاپور در سال ۲۰۱۵ شده است. در سال ۲۰۱۸ کشور ایرلند به عنوان ده کشور برتر جایگزین کشور تایوان شده است.

جدول ۳- ده کشور برتر در گزارش‌های کارآفرینی

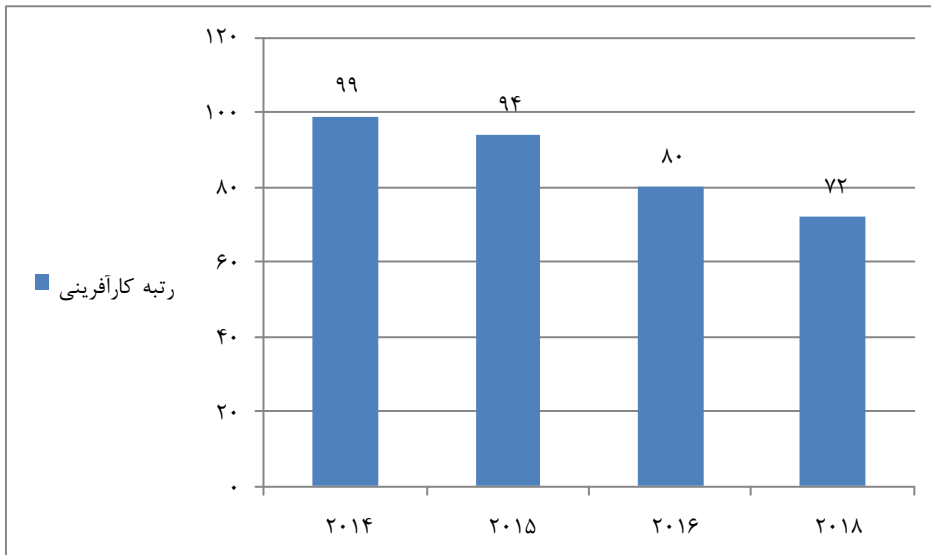
۲۰۱۸	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴
ایالات متحده	ایالات متحده	ایالات متحده	ایالات متحده
سوئیس	کانادا	کانادا	استرالیا
کانادا	استرالیا	استرالیا	سوئد
انگلیس	دانمارک	انگلیس	دانمارک
استرالیا	سوئد	سوئد	سوئیس
دانمارک	تایوان	دانمارک	تایوان
ایسلند	ایسلند	ایسلند	فنلاند
ایرلند	سوئیس	تایوان	هلند
سوئد	انگلیس	سوئیس	انگلیس
فرانسه	فرانسه	سنگاپور	سنگاپور

ماخذ: گزارش‌های کارآفرینی، موسسه توسعه جهانی کارآفرینی

رتبه ایران در شاخص کارآفرینی در سال ۲۰۱۸ برابر ۷۲ بوده است که نسبت به سال قبل ۸ پله بهبود یافته است. همانطور که در نمودار (۳) قابل مشاهده است رتبه ایران در این شاخص طی سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۱۸ بهبود یافته است به

طوری که از ۹۹ در سال ۲۰۱۴ به ۷۲ در سال ۲۰۱۸ ارتقاء یافته است.

نمودار ۳- رتبه ایران در شاخص کارآفرینی

وضعیت کشورهای سند چشم انداز در شاخص کارآفرینی طی سالهای ۲۰۱۴-۲۰۱۸ در جدول ۴ نشان داده شده است همانطور که ملاحظه می شود کشورهای اسرائیل، قطر و امارات رتبه های اول تا سوم را طی سال های مورد بررسی کسب نموده است. طی سال های ۲۰۱۴-۲۰۱۵ ایران در بین دو کشور آخر از نظر شاخص کارآفرینی قرار گرفته است. در سال ۲۰۱۶، (با اضافه شدن گرجستان به فهرست کشورهای اندازه گیری شاخص کارآفرینی)، ایران در این شاخص، از نظر داشتن بدترین رتبه در میان کشورهای سند چشم انداز چهارم بوده است. کشورهای آذربایجان، تاجیکستان، قرقیزستان و ارمنستان طی سال های ۲۰۱۴-۲۰۱۶ در فهرست کشورهای اندازه گیری شاخص کارآفرینی قرار نگرفته اند. رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص کارآفرینی در سال ۲۰۱۸ در نمودار (۴) نشان داده شده است کشورهای اسرائیل، قطر، امارات، عمان و بحرین

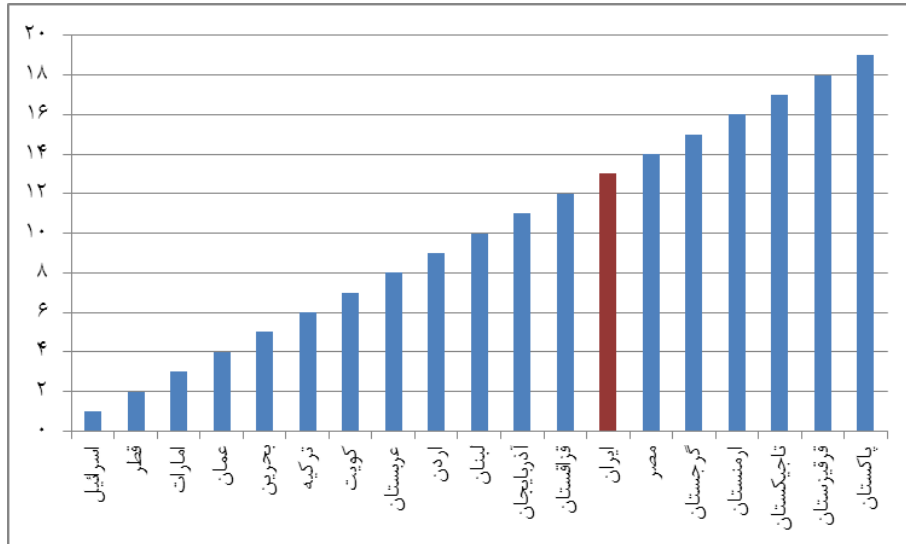
به ترتیب رتبه‌های اول تا پنجم را به خود اختصاص داده‌اند. رتبه ایران در این سال در میان کشورهای سند چشم‌انداز سیزدهم بوده است. کشورهای تاجیکستان، قرقیزستان و پاکستان بدترین رتبه را در شاخص کارآفرینی در این سال به خود اختصاص داده است.

جدول ۴- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص کارآفرینی

شرح	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۸
اسرائیل	۱	۲	۱	۱
قطر	۲	۳	۳	۲
امارات	۳	۱	۲	۳
عمان	۴	۷	۷	۴
بحرین	۵	۸	۵	۵
ترکیه	۶	۴	۴	۶
کویت	۷	۶	۸	۷
عربستان	۸	۵	۶	۸
اردن	۱۰	۱۰	۱۱	۹
لبنان	۹	۹	۹	۱۰
آذربایجان	-	-	-	۱۱
قزاقستان	۱۱	۱۱	۱۰	۱۲
ایران	۱۳	۱۳	۱۲	۱۳
مصر	۱۲	۱۲	۱۴	۱۴
گرجستان	-	-	۱۳	۱۵
ارمنستان	-	-	-	۱۶
تاجیکستان	-	-	-	۱۷
قرقیزستان	-	-	-	۱۸
پاکستان	۱۴	۱۴	۱۵	۱۹

مآخذ: گزارش‌های کارآفرینی، موسسه توسعه جهانی کارآفرینی

نمودار ۴: رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص کارآفرینی در سال ۲۰۱۸

۴,۳ آزادی اقتصادی

آزادی اقتصادی مهم ترین اصل نظام اقتصاد سرمایه داری است. آدام اسمیت، بنیانگذار مکتب کلاسیک و پدر علم اقتصاد، براین باور است که اگر افراد در کسب نفع شخصی آزاد گذاشته شوند، دست نامرئی بازار را تنظیم می کند و منافع جامعه به بهترین شکل حاصل خواهد شد. نظر اقتصاددانان کلاسیک مبتنی بر اینکه اقتصاد به خودی خود و به وسیله سازوکار بازار موجب به کارگیری کلیه توان های اقتصادی بازار شده و در جهت تعادل عمل می کند، با بروز بحران بزرگ دهه ۱۹۳۰ میلادی در جهان غرب مورد تردید قرار گرفت.

کینز کمبود تقاضای موثر را به عنوان علت اصلی بحران اقتصادی و بیکاری معرفی کرد و خواستار گسترش نقش دولت، اجرای سیاست های مالی و رونق کسب و کار شد. کینز معتقد است که نظام سرمایه داری آزاد، هرگاه به حال خود باقی بماند و توس مقامات پولی و دولت کنترل نشود، معمولاً در وضعیت تعادل اشتغال ناقص یعنی رکود و بیکاری قرار خواهد گرفت. نظریات کینزی همزمان با

گسترش تفکرات سوسیالیستی موجب افزایش گستره دخالت و اندازه دولت در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ شد.

در مقابل نظریه‌پردازان مکاتب نئولیبرالیسم و شیکاگو تفسیر جدیدی از از متدی اقتصادی ارائه کرده‌اند. بر پایه نظریات این مکاتب، بروز بحران و بیکاری نه تنها زائیده نارسایی‌های نظام سرمایه‌داری آزاد نبوده، بلکه بر عکس، از موانع و قید و بندهایی ناشی می‌شود که عملکرد آزادانه قوانین بازار و ابزار درونی این نظام را مختل می‌کنند.

معروف‌ترین شاخص‌های اندازه‌گیری آزادی اقتصادی در سطح بین‌المللی شاخص آزادی اقتصادی جهان موسسه فریزر و شاخص آزادی اقتصادی بنیاد هریتیج هستند. از آنجا که در این گزارش از اطلاعات موسسه هریتیج استفاده شده است، این بخش تاریخچه و روش‌شناسی ساخت شاخص‌ها براساس اطلاعات ارائه شده توسط این موسسه را مرور می‌کند.

بنیاد هریتیج یک موسسه تحقیقاتی آموزشی است که در سال ۱۹۷۳ در واشنگتن تاسیس شده و از سال ۱۹۹۵ با همکاری روزنامه وال استریت، سالیانه به محاسبه شاخص آزادی اقتصادی کشورها و رتبه‌بندی آنها می‌پردازد و با گذر زمان به تکمیل و تجدیدنظر در این شاخص اقدام می‌کند. تعریف هریتیج از آزادی اقتصادی عبارت است از امکان تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات فارغ از فشار یا اجبار بیش از حد نیاز دولت.

شاخص آزادی اقتصادی در مجموع از ۴۱ مولفه تشکیل شده است که شاخص‌های فرعی آن عبارتند از: حقوق مالکیت، آزادی فساد، آزادی مالی، مخارج دولت، آزادی کسب و کار، آزادی نیروی کار، آزادی پولی، آزادی تجاری، آزادی سرمایه‌گذاری، آزادی تامین مالی که از سال ۲۰۱۷ شاخص‌های آزادی فساد و آزادی مالی حذف شده و در مقابل شاخص‌های اثربخشی قضایی، تمامیت دولت، بار

مالیاتی و سلامت مالی اضافه شده است.

۴,۳,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم انداز در شاخص آزادی اقتصادی

در جدول ۵ وضعیت ده کشور برتر در شاخص آزادی اقتصادی طی سالهای ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۸ آورده شده است همانطور که قابل مشاهده است کشورهای هنگ کنگ و سنگاپور آزادترین کشور طی سالهای مورد بررسی بوده‌اند. همچنین صرفاً توزیع رتبه سوم تا پنجم طی سالهای ۲۰۱۴-۲۰۱۸ بین سه کشور سوئیس، استرالیا و نیوزیلند جابه جا شده است به طوری که کشور نیوزیلند برای چهار سال متوالی (۲۰۱۵-۲۰۱۸) رتبه سوم را کسب نموده است و کشور سوئیس و استرالیا برای سه سال متوالی (۲۰۱۶-۲۰۱۸) به ترتیب رتبه چهارم و پنجم را به خود اختصاص داده است. در مقابل، کشورهایی که دارای رتبه ششم تا دهم بوده‌اند، تغییر یافته‌اند. به طوریکه در سال ۲۰۱۵ استونی جایگزین دانمارک ، در سال ۲۰۱۶ انگلستان جایگزین موریس، در سال ۲۰۱۷ امارات متحده عربی جایگزین انگلستان ، در سال ۲۰۱۸ مجدداً انگلستان جایگزین کشور شیلی به عنوان ده کشور برتر شده است.

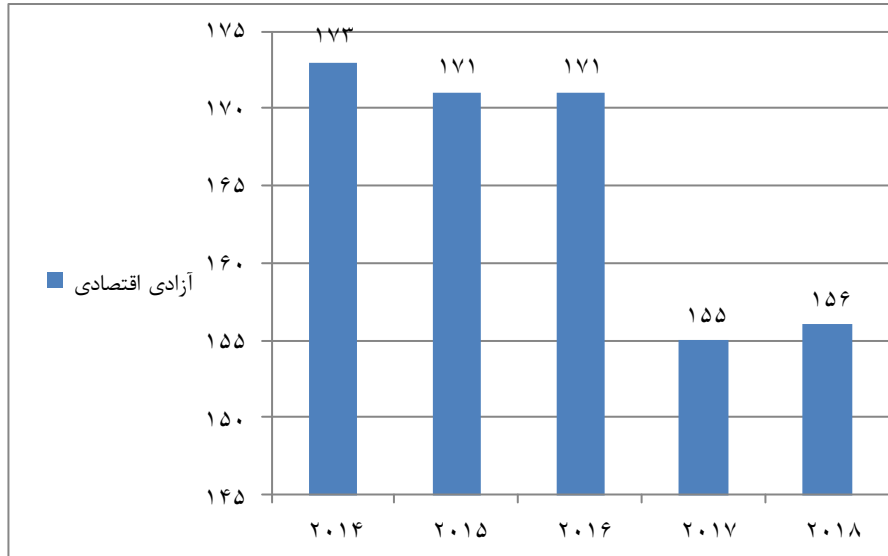
جدول ۵- ده کشور برتر در گزارش‌های آزادی اقتصادی

۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴
هنگ کنگ	هنگ کنگ	هنگ کنگ	هنگ کنگ	هنگ کنگ
سنگاپور	سنگاپور	سنگاپور	سنگاپور	سنگاپور
نیوزیلند	نیوزیلند	نیوزیلند	نیوزیلند	استرالیا
سوئیس	سوئیس	سوئیس	استرالیا	سوئیس
استرالیا	استرالیا	استرالیا	سوئیس	نیوزیلند
ایرلند	استونی	کانادا	کانادا	کانادا
استونی	کانادا	شیلی	شیلی	شیلی
انگلستان	امارات	ایرلند	استونی	موریس
کانادا	ایرلند	استونی	ایرلند	ایرلند
امارات	شیلی	انگلستان	موریس	دانمارک

ماخذ: گزارش‌های آزادی اقتصادی، موسسه هریتیج

براساس گزارش آزادی اقتصادی رتبه ایران در سال ۲۰۱۸، ۱۵۶ بوده است که نسبت به سال قبل ۱ پله تنزل یافته است. طی سال‌های مورد بررسی، ایران در این گزارش، در گروه "اقتصادهای سرکوب شده یا تحت فشار از نظر آزادی اقتصادی" قرار داشته است. در گزارش سالانه آزادی اقتصادی آمده است که مداخله بالای دولت در اقتصاد در بسیاری از جنبه‌ها، از جمله در فعالیت بخش خصوصی به رکود اقتصادی ایران در بخش غیرنفتی و سلب پویایی از اقتصاد کشور انجامیده است.

نمودار ۵- رتبه ایران در شاخص آزادی اقتصادی

همانطور که در جدول (۶) قابل مشاهده است کشور بحرین در شاخص آزادی اقتصادی در میان کشورهای سند چشم‌انداز طی سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۱۶ رتبه اول را کسب نموده است و در سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۱۸ این کشور در شاخص آزادی اقتصادی به رتبه هفتم تنزل یافته است. کشور گرجستان طی سال‌های مورد بررسی رتبه دوم را حفظ نموده است. رتبه کشور امارات متحده عربی در شاخص آزادی اقتصادی طی سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۱۶ سوم بوده است که در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ با دو پله صعود به اول رسیده است. رتبه کشور قطر نیز در شاخص آزادی اقتصادی طی سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۱۶ چهارم بوده است که در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ با یک پله صعود به سوم رسیده است. ایران در این شاخص سال‌های ۲۰۱۴، ۲۰۱۵ و ۲۰۱۸ بدترین رتبه در میان کشورهای سند چشم‌انداز را کسب نموده است (رتبه بیست و یک) و در سال‌های ۲۰۱۶ و ۲۰۱۷ رتبه بیستم را به خود اختصاص داده است. براساس آخرین گزارش منتشره موسسه هریتیج در شاخص آزادی اقتصادی همانطور که در نمودار ۶ ملاحظه

می شود کشورهای امارات، گرجستان و قطر، رتبه های اول تا سوم در این شاخص کسب نموده اند.

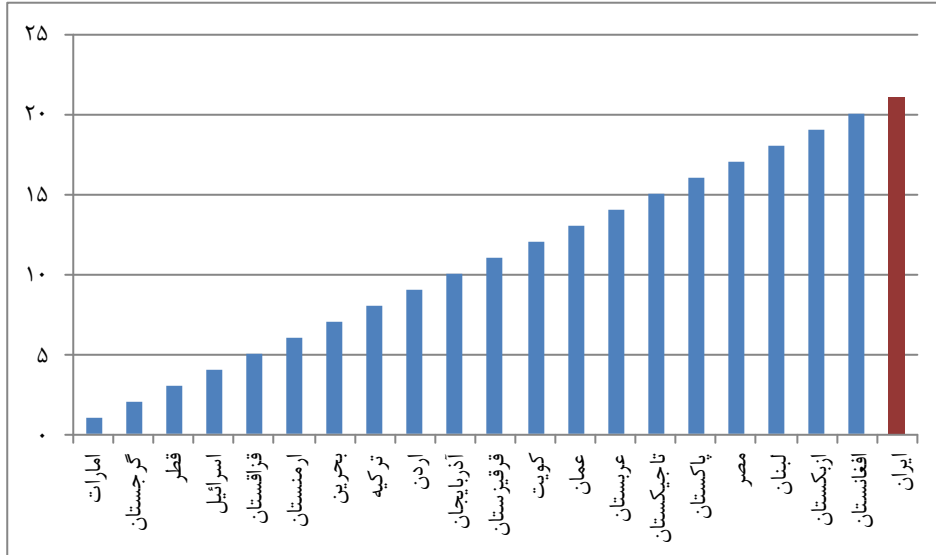
کشورهای ایران، افغانستان و ازبکستان جزء اقتصادهای تحت فشار از نظر آزادی در سال ۲۰۱۸ در میان کشورهای سند چشم انداز بوده اند.

جدول ۶- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص آزادی اقتصادی

شرح	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸
امارات	۳	۳	۳	۱	۱
گرجستان	۲	۲	۲	۲	۲
قطر	۴	۴	۴	۳	۳
اسرائیل	۷	۵	۵	۵	۴
قزاقستان	۱۰	۹	۹	۶	۵
ارمنستان	۶	۷	۸	۴	۶
بحرین	۱	۱	۱	۷	۷
ترکیه	۹	۱۰	۱۲	۹	۸
اردن	۵	۶	۶	۸	۹
آذربایجان	۱۳	۱۴	۱۳	۱۲	۱۰
قرقیزستان	۱۴	۱۳	۱۴	۱۴	۱۱
کویت	۱۱	۱۱	۱۰	۱۰	۱۲
عمان	۸	۸	۷	۱۳	۱۳
عربستان	۱۲	۱۲	۱۱	۱۱	۱۴
تاجیکستان	۱۹	۱۹	۱۸	۱۵	۱۵
پاکستان	۱۷	۱۶	۱۷	۱۷	۱۶
مصر	۱۸	۱۷	۱۶	۱۸	۱۷
لبنان	۱۵	۱۵	۱۵	۱۶	۱۸
ازبکستان	۲۰	۲۰	۱۹	۱۹	۱۹
افغانستان	-	-	-	۲۱	۲۰
ایران	۲۱	۲۱	۲۰	۲۰	۲۱
یمن	۱۶	۱۸	۲۱	-	-

ماخذ: گزارش های آزادی اقتصادی، موسسه هریتیج

نمودار ۶: رتبه کشورهای سند چشم‌انداز در شاخص آزادی اقتصادی در سال ۲۰۱۸

۴,۴ کسب و کار

محیط کسب و کار عبارت است از مجموعه عوامل موثر بر اداره بنگاه‌ها که مدیران یا مالکان بنگاه‌ها نمی‌توانند آنها را تغییر داده یا بهبود بخشند. پس از تحقیقات فرناندو دسوتو اقتصاددانان پرویی در مورد نقش محیط کسب و کار در توسعه اقتصادی، بهبود محیط کسب و کار به عنوان دغدغه سیاستگذاران اقتصادی مطرح شد و هم‌اکنون وارد ادبیات رایج اقتصادی شده است. موسسات مختلفی در جهان به منظور بررسی وضعیت کسب و کار در کشورهای مختلف، شاخص‌های کمی بهینه می‌کنند که در این بین بانک جهانی با تهیه دو شاخص "شاخص سهولت کسب و کار" و "پیمایش بنگاه‌ها" در این حوزه پیشرو محسوب می‌شود.

شاخص کسب و کار بانک جهانی، برای اولین بار در سال ۲۰۰۳ با پنج شاخص ترکیبی و با مطالعه در ۱۳۳ کشور عرضه شد. شاخص مزبور طی سال‌های اخیر به تدریج تکمیل شده است به نحوی که هم‌اکنون در مجموع حاوی ۱۰ زیرشاخص

به این شرح است:

شروع کسب و کار، اخذ مجوزهای لازم، ثبت اموال، اخذ اعتبارات، حمایت قضایی از سهامداران جزء، پرداخت مالیات، تجارت فرامرزی، لازم الاجرا شدن قراردادهای، تعطیلی کسب و کار و سهولت دسترسی به برق در این گزارش نیز از گزارش بانک جهانی استفاده شده است.

۴,۴,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم انداز در شاخص سهولت کسب و کار

مطابق گزارشهای منتشره بانک جهانی در شاخص سهولت کسب و کار، طی سالهای ۲۰۱۴-۲۰۱۸ کشورهای سنگاپور، هنگ کنگ، نیوزیلند، دانمارک، آمریکا، کره جنوبی، نروژ و انگلیس جزء ده کشور برتر در این شاخص بوده اند که در این سالها صرفاً توزیع رتبه آنها تغییر یافته است. در سال ۲۰۱۴ کشورهای مالزی و گرجستان از ده کشور برتر در شاخص کسب و کار خارج شده اند ولی در سال ۲۰۱۸ کشور گرجستان توانسته است رتبه خود را ارتقا داده و مجدداً به ده کشور برتر اضافه شود. کشور سوئد نیز از سال ۲۰۱۶ به ده کشور برتر در این شاخص پیوسته است.

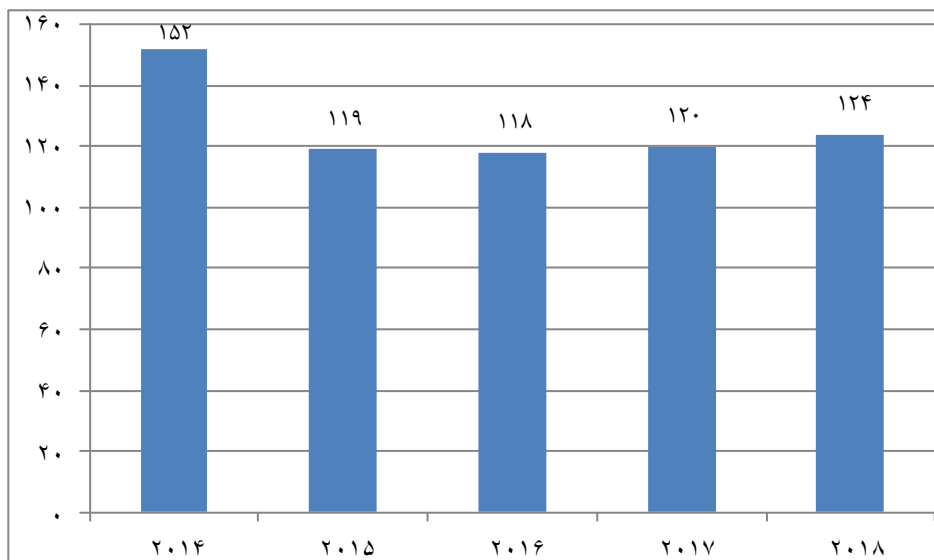
جدول ۷- ده کشور برتر در گزارشهای سهولت کسب و کار

۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴
نیوزیلند	نیوزیلند	سنگاپور	سنگاپور	سنگاپور
سنگاپور	سنگاپور	نیوزیلند	نیوزیلند	هنگ کنگ
دانمارک	دانمارک	دانمارک	هنگ کنگ	نیوزیلند
کره جنوبی	هنگ کنگ	کره جنوبی	دانمارک	آمریکا
دانمارک	کره جنوبی	هنگ کنگ	کره جنوبی	دانمارک
آمریکا	نروژ	انگلیس	نروژ	مالزی
کره جنوبی	انگلیس	آمریکا	آمریکا	کره جنوبی
گرجستان	آمریکا	سوئد	انگلیس	گرجستان
نروژ	سوئد	نروژ	فنلاند	نروژ
انگلیس	مقدونیه	فنلاند	استرالیا	انگلیس

ماخذ: گزارشهای سهولت کسب و کار، بانک جهانی

براساس آمارهای منتشره بانک جهانی در شاخص سهولت کسب و کار رتبه ایران در سال ۲۰۱۴، ۱۵۴ بوده است که در سال ۲۰۱۸ به ۱۲۴ ارتقاء یافته است. بهبود رتبه ایران در گزارش انجام کسب و کار از سال ۲۰۱۵ آغاز شد، به نحوی که جمهوری اسلامی ایران از رتبه ۱۵۲ در سال ۲۰۱۴ به ۱۱۸ در سال ۲۰۱۶ رسید که دلیل عمده آن، بازنگری در داده‌ها و اطلاعات بوده است. در ۲۰۱۶ بازنگری های انجام شده در مورد ایران تنها بخشی از خطاهای فاحش سال‌های گذشته در ارسال اطلاعات توسط بخش خصوصی تعدیل شده‌اند. در گزارش سال-های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸، مجدداً روند رو به تنزل در رتبه ایران آغاز شده است.

نمودار ۷- رتبه ایران در شاخص کسب و کار

همانطور که در جدول ۸ قابل مشاهده است کشور گرجستان و امارت متحده عربی طی سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۱۸، به ترتیب رتبه‌های اول و دوم را در شاخص کسب و کار در میان کشورهای سند چشم‌انداز کسب کرده است. طی سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۱۸، کشورهای قزاقستان، ارمنستان و اسرائیل به ترتیب رتبه‌های سوم تا پنجم را در این شاخص به خود اختصاص داده‌اند. ایران در سال ۲۰۱۴ به

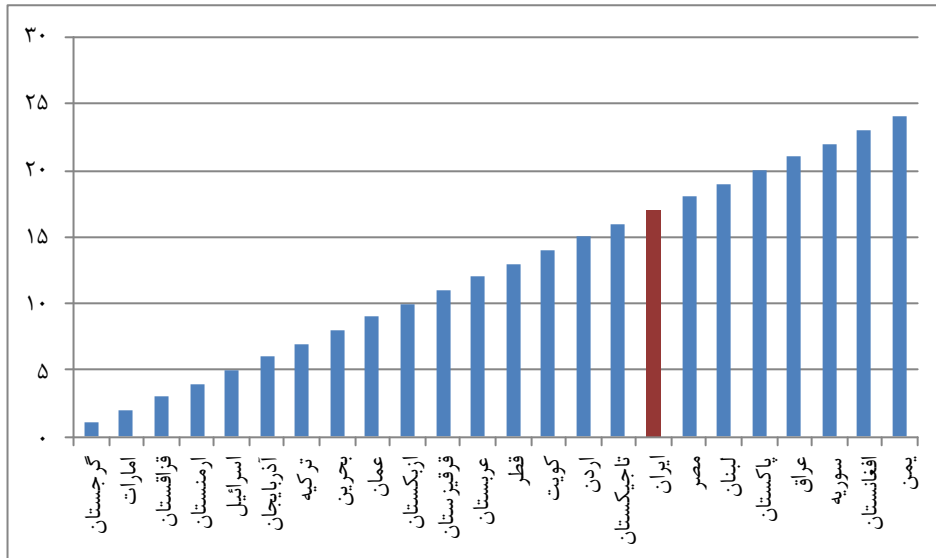
همراه کشور سوریه و افغانستان جزء سه کشور آخر از نظر شاخص سهولت کسب و کار بوده است ولی در سال ۲۰۱۸ رتبه ایران در میان کشورهای سند چشم انداز به ۱۷ ارتقاء یافته است (نمودار (۸)). طی سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۱۸، یمن، سوریه و افغانستان سه کشور آخر در این شاخص بوده‌اند.

جدول ۸- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص کسب و کار

شرح	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸
گرجستان	۱	۱	۱	۱	۱
امارات	۲	۲	۲	۲	۲
قزاقستان	۹	۶	۴	۳	۳
ارمنستان	۵	۳	۳	۴	۴
اسرائیل	۴	۴	۵	۵	۵
آذربایجان	۱۲	۸	۷	۷	۶
ترکیه	۱۱	۵	۶	۹	۷
بحرین	۶	۷	۸	۶	۸
عمان	۷	۱۱	۱۱	۸	۹
ازبکستان	۲۰	۱۴	۱۳	۱۲	۱۰
قرقیزستان	۱۰	۱۰	۹	۱۰	۱۱
عربستان	۳	۱۲	۱۲	۱۳	۱۲
قطر	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۳
کویت	۱۳	۱۳	۱۴	۱۴	۱۴
اردن	۱۶	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵
تاجیکستان	۱۹	۲۰	۱۹	۱۹	۱۶
ایران	۲۲	۱۶	۱۶	۱۶	۱۷
مصر	۱۷	۱۸	۱۸	۱۷	۱۸
لبنان	۱۵	۱۷	۱۷	۱۸	۱۹
پاکستان	۱۴	۱۹	۲۰	۲۰	۲۰
عراق	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱
سوریه	۲۴	۲۳	۲۳	۲۲	۲۲
افغانستان	۲۳	۲۴	۲۴	۲۴	۲۳
یمن	۱۸	۲۲	۲۲	۲۳	۲۴

ماخذ: گزارش‌های سهولت کسب و کار، بانک جهانی

نمودار ۸: رتبه کشورهای سند چشم‌انداز در شاخص کسب و کار در سال ۲۰۱۸

۴,۵ نوآوری

یکی از الزامات ورود و حضور مستمر در بازارهای جهانی، عرضه کالاها و خدمات با کیفیت بالا است که از حیث تنوع‌پذیری نیز در وضعیت مناسبی قرار داشته باشند. بدیهی است کشوری امکان عرضه این گونه کالاها و خدمات را داراست که قادر باشد با استفاده از زنجیره ارزش تولید جهانی و ورود به آن، ضمن رفع تنگناها و محدودیت‌ها، در ارتقاء فناوری و دستیابی به تکنولوژی‌های به روز اقدام نماید.

از جمله عوامل موثر بر نوآوری، که همواره از آن به عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه اقتصادی مستمر یاد می‌شود، سرمایه‌گذاری در فعالیتهای تحقیق و توسعه است. فعالیتهای تحقیق و توسعه زمینه را برای ایجاد نوآوری و بهبود کیفیت، تنوع محصولات، کاهش هزینه‌های تولید، افزایش کارایی و قدرت رقابت-پذیری در بازارهای داخلی و بین‌المللی و به تبع آن رشد صادرات فراهم می‌کند. شاخص نوآوری جهانی، به عنوان یک مرجع پیشرو، از طریق فراهم نمودن

ابزارهای لازم و تدوین سیاست‌ها، به بهبود وضعیت تولید، بهره‌وری و اشتغال کمک می‌کند. این شاخص، با ایجاد یک پایگاه اطلاعاتی غنی از معیارهای دقیق، فاکتورهای نوآوری را برای کشورهای به صورت مستمر ارزیابی می‌نماید. شاخص نوآوری جهانی یک پروژه رو به رشد و بهبود است، به طوری که براساس آخرین تحقیقات در زمینه اندازه‌گیری نوآوری، داده‌های پیشین را مورد تجدید نظر قرار می‌دهد.

این شاخص به دو زیرشاخص ورودی و خروجی نوآوری تقسیم می‌شود. زیر شاخص ورودی شامل پنج رکن "نهادها"، "سرمایه انسانی و تحقیقات"، "زیرساخت"، "پیچیدگی بازار" و "پیچیدگی کسب و کار" است که عوامل موثر در گسترش فعالیت‌های ابتکاری را نشان می‌دهند.

زیرشاخص خروجی نیز شامل دو رکن "خروجی دانش و فناوری" و "خروجی خلاقانه" است که دلالت بر خروجی‌های نوآوری دارند.

آمارهای مورد استفاده در این گزارش، با همکاری دانشگاه کورنل^۱، موسسه INSEAD و سازمان جهانی مالکیت معنوی^۲، سازمان ملل متحد تهیه و به صورت سالیانه منتشر می‌شود.

۴,۵,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم‌انداز در شاخص نوآوری

براساس آمارهای منتشره، کشور سوئیس برای پنج سال متوالی (۲۰۱۷-۲۰۱۳) رتبه اول را در شاخص نوآوری کسب کرده است. کشورهای سوئد، هلند، آمریکا، انگلستان، دانمارک، سنگاپور، فنلاند جزء ده کشور برتر در شاخص نوآوری طی سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۱۳ بوده اند که صرفاً توزیع رتبه این کشورها جا به جا

^۱.Cornell

^۲.World Intellectual Property Organization (WIPO)

شده است (جدول ۹). در سال ۲۰۱۴ لوکزامبورگ جایگزین ایرلند، در سال ۲۰۱۵ ایرلند جایگزین هنگ کنگ، در سال ۲۰۱۶ آلمان جایگزین لوکزامبورگ به عنوان ده کشور برتر شده است

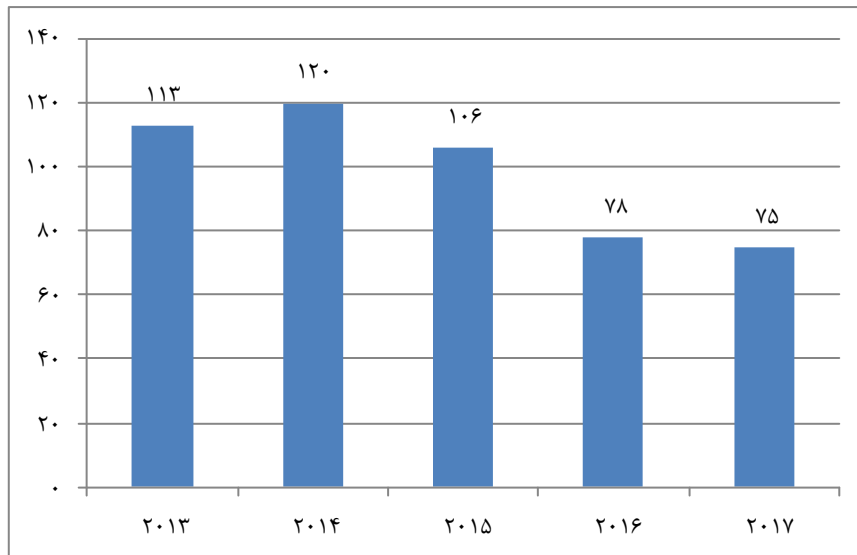
جدول ۹- ده کشور برتر در گزارش های نوآوری

۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳
سوئیس	سوئیس	سوئیس	سوئیس	سوئیس
سوئد	سوئد	انگلستان	انگلستان	سوئد
هلند	انگلستان	سوئد	سوئد	انگلستان
آمریکا	آمریکا	هلند	فنلاند	هلند
انگلستان	فنلاند	آمریکا	هلند	آمریکا
دانمارک	سنگاپور	فنلاند	آمریکا	فنلاند
سنگاپور	ایرلند	سنگاپور	سنگاپور	هنگ کنگ
فنلاند	دانمارک	ایرلند	دانمارک	سنگاپور
آلمان	هلند	لوکزامبورگ	لوکزامبورگ	دانمارک
ایرلند	آلمان	دانمارک	هنگ کنگ	ایرلند

ماخذ: گزارش های نوآوری

همانطور که در نمودار (۹) نشان داده شده است رتبه ایران در شاخص نوآوری در سال ۲۰۱۳ برابر ۱۱۳ بوده است که در سال ۲۰۱۴ با ۷ پله نزول به ۱۲۰ رسیده است ولی از سال ۲۰۱۵ رتبه ایران در این شاخص بهبود یافته است به طوری که در سال ۲۰۱۷ رتبه ایران در شاخص نوآوری به ۷۵ ارتقاء یافته است.

نمودار ۹- رتبه ایران در شاخص نوآوری

رتبه کشورهای سند چشم‌انداز در جدول (۱۰) آورده شده است، همانطور که قابل ملاحظه است. در سال ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ کشورهای بحرین، گرجستان، امارات، قطر و اردن به ترتیب رتبه‌های اول تا پنجم در میان کشورهای سند چشم‌انداز کسب کرده‌اند ولی در سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۷ توزیع رتبه کشورهای سند چشم‌انداز در شاخص نوآوری جابه‌جا شده است به طوری که اسرائیل در سال ۲۰۱۴ در میان کشورهای سند چشم‌انداز رتبه هفتم داشته است و در سال ۲۰۱۶ و ۲۰۱۷ به رتبه اول صعود کرده است. ترکیه در سال ۲۰۱۴ رتبه نهم را کسب کرده است که در سال ۲۰۱۵ به رتبه پنجم و در سال ۲۰۱۶ و ۲۰۱۷ به رتبه سوم صعود کرده است. عربستان از رتبه دوازدهم در سال ۲۰۱۴ به رتبه پنجم در سال ۲۰۱۷ صعود کرده است. بحرین از رتبه اول در سال ۲۰۱۴ به رتبه هشتم در سال ۲۰۱۷ تنزل یافته است. ایران در شاخص نوآوری در میان کشورهای سند چشم‌انداز از رتبه بیستم در سال ۲۰۱۳ به رتبه دهم در سال ۲۰۱۷ (نمودار ۱۰) ارتقاء یافته است. براساس آخرین آمار منتشره (۲۰۱۷)، در میان کشورهای سند

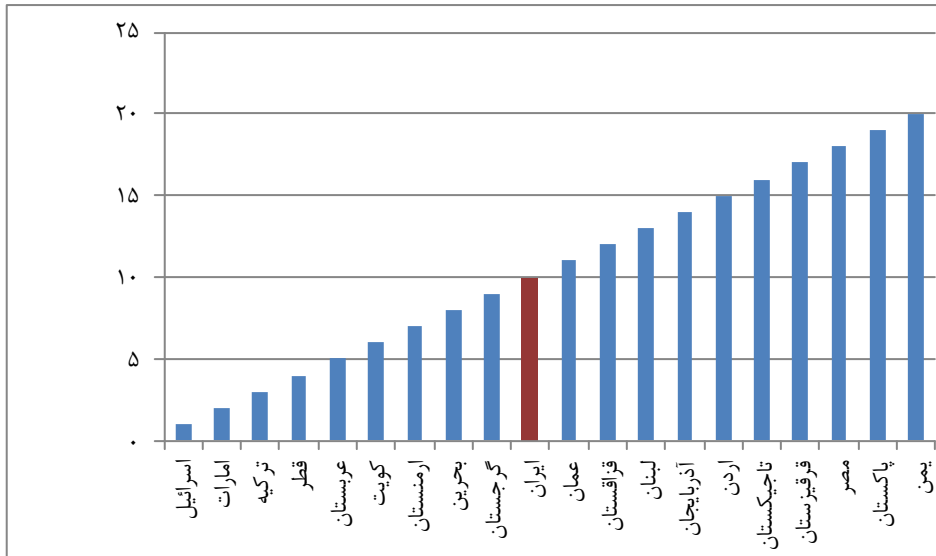
چشم‌انداز، کشورهای اسرائیل، امارات و ترکیه به ترتیب رتبه اول تا سوم را در شاخص نوآوری در سال ۲۰۱۷ کسب کرده‌اند. کشورهای یمن، پاکستان و مصر به ترتیب سه کشور آخر در شاخص نوآوری در میان کشورهای سند چشم‌انداز بوده‌اند (نمودار ۱۰)

جدول ۱۰- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص نوآوری

شرح	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷
اسرائیل	۷	۷	۱	۱	۱
امارات	۳	۳	۳	۲	۲
ترکیه	۹	۹	۵	۳	۳
قطر	۴	۴	۴	۵	۴
عربستان	۱۱	۱۲	۲	۴	۵
کویت	۱۰	۱۱	۱۲	۹	۶
ارمنستان	۶	۶	۷	۷	۷
بحرین	۱	۱	۶	۶	۸
گرجستان	۲	۲	۹	۸	۹
ایران	۲۰	۲۱	۱۶	۱۳	۱۰
عمان	۸	۸	۸	۱۱	۱۱
قزاقستان	۱۰	۱۰	۱۳	۱۲	۱۲
لبنان	۱۴	۱۵	۱۰	۱۰	۱۳
آذربایجان	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۴
اردن	۵	۵	۱۱	۱۴	۱۵
تاجیکستان	۱۸	۱۹	۱۸	۱۶	۱۶
قرقیزستان	۱۳	۱۴	۱۷	۱۷	۱۷
مصر	۱۷	۱۸	۱۵	۱۸	۱۸
پاکستان	۱۶	۱۷	۲۰	۱۹	۱۹
یمن	۱۵	۱۶	۲۱	۲۰	۲۰
ازبکستان	۱۹	۲۰	۱۹	-	-

ماخذ: گزارش‌های نوآوری

نمودار ۱۰: رتبه کشورهای سند چشم‌انداز در شاخص نوآوری در سال ۲۰۱۷

۴,۶ رفاه لگاتوم

موسسه لگاتوم، شاخصی را به نام شاخص موفقیت لگاتوم برای اندازه‌گیری رفاه، ایجاد کرده است. این شاخص رفاه ملی را شامل ثروت و سعادت در نظر می‌گیرد. به عبارت دیگر، این شاخص در بین شاخص‌های ارائه شده از سوی مجامع بین‌المللی در زمینه توسعه اجتماعی، از جامعیت بیشتری برخوردار بوده و تعداد بیشتری از زیر شاخص‌های ارائه شده در تعاریف مختلف پیرامون توسعه اجتماعی را شامل می‌شود. این شاخص ورای ثروت مادی، فاکتورهای همچون سرمایه اجتماعی، حکمرانی موثر، حقوق و آزادی‌های بشر، ثروت، فرصت، امنیت و کیفیت کلی زندگی را نیز در بر می‌گیرد.

شاخص موفقیت لگاتوم از هشت شاخص فرعی تشکیل شده است که براساس پژوهش‌های انجام شده، بر رشد اقتصادی و کیفیت زندگی تاثیرگذار هستند و هر کدام از این شاخص‌های فرعی، یک بعد اصلی از موفقیت را نشان می‌دهند و اثر

یک مجموعه متغیرها را بر تولید ناخالص داخلی سرانه و رفاه شهروندان را ارزیابی می‌کند. لذا شاخص موفقیت باعث می‌شود تا بتوان اثرات شاخص‌های غیراقتصادی و اقتصادی را بر رضایت از زندگی به دست آورد. شاخص‌های موفقیت لگاتوم عبارتند از اقتصاد، کارآفرینی و فرصت، حکمرانی، آموزش، سلامت، ایمنی و امنیت، آزادی فردی، سرمایه اجتماعی

۴,۶,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم‌انداز در شاخص رفاه لگاتوم
براساس گزارش منتشره موسسه لگاتوم، ۹ کشور برتر از نظر شاخص رقابت-پذیری طی سال‌های مورد بررسی تغییر نیافته است. صرفاً توزیع رتبه (اول تا نهم) در این کشورها جابه جاشده است به طوری که، نروژ طی سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۱۳، به جزء سال ۲۰۱۶ رتبه اول را در شاخص رفاه لگاتوم کسب کرده است. رتبه دهم طی سال‌های مورد بررسی در این شاخص به استان‌های لوکزامبورگ، ایالات متحده، ایرلند، انگلیس اختصاص داشته است. کشورهای نروژ، سوئیس، کانادا، سوئد، نیوزیلند، دانمارک، استرالیا، فنلاند و هلند نه کشور برتر طی این سال‌ها در شاخص رفاه لگاتوم بوده‌اند (جدول ۱۱)

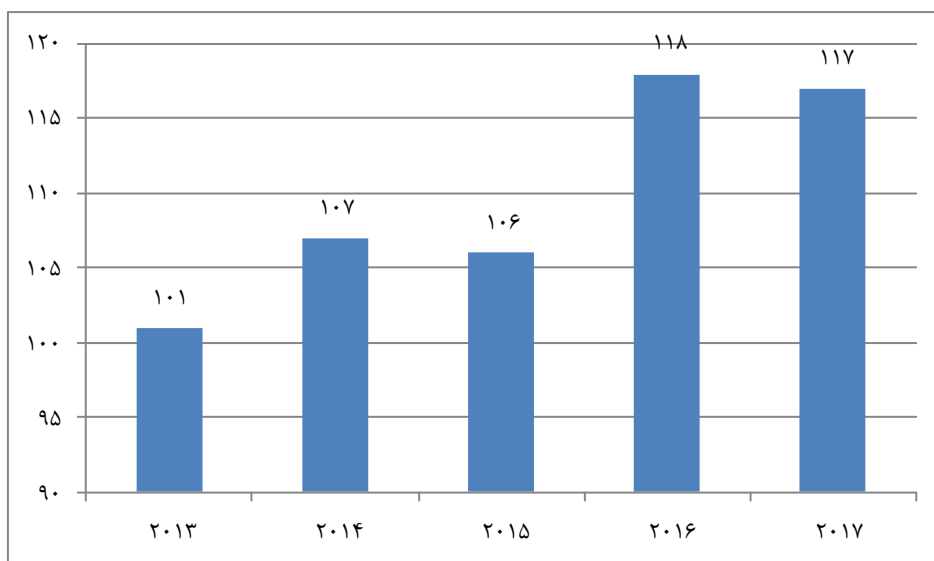
جدول ۱۱- ده کشور برتر در گزارش‌های رفاه لگاتوم

۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳
نروژ	نیوزلند	نروژ	نروژ	نروژ
نیوزلند	نروژ	سوئیس	سوئیس	سوئیس
فنلاند	فنلاند	دانمارک	نیوزلند	کانادا
سوئیس	سوئیس	نیوزیلند	دانمارک	سوئد
سوئد	کانادا	سوئد	کانادا	نیوزیلند
هلند	استرالیا	کانادا	سوئد	دانمارک
دانمارک	هلند	استرالیا	استرالیا	استرالیا
کانادا	سوئد	هلند	فنلاند	فنلاند
استرالیا	دانمارک	فنلاند	هلند	هلند
انگلیس	انگلیس	ایرلند	ایالات متحده	لوکزامبورگ

مآخذ: گزارش‌های رفاه لگاتوم

رتبه ایران در شاخص رفاه لگاتوم طی سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۷ در نمودار (۱۱) نشان داده شده است همانطور که مشاهده می‌شود ایران در شاخص رفاه لگاتوم از جایگاه مناسبی در سطح بین‌المللی برخوردار نبوده است به طوری که رتبه ایران در این شاخص از ۱۰۱ در سال ۲۰۱۳ در میان ۱۴۲ کشور به ۱۱۷ در سال ۲۰۱۷ در میان ۱۴۹ کشور تنزل یافته است.

نمودار ۱۱- رتبه ایران در شاخص رفاه لگاتوم

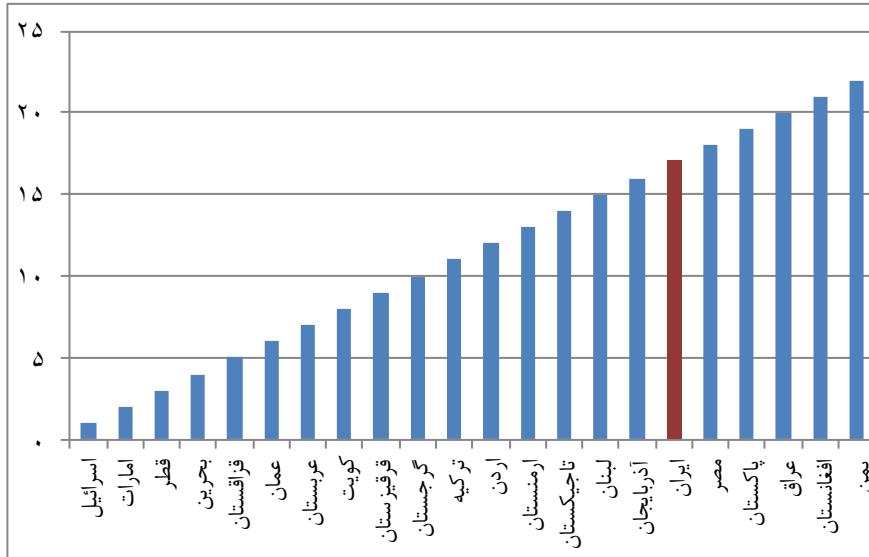
در جدول (۱۲)، رتبه کشورهای سند چشم‌انداز در شاخص رفاه لگاتوم آورده شده است در میان کشورهای سند چشم‌انداز، اسرائیل، امارات، قطر و بحرین رتبه‌های اول تا چهارم را طی سال‌های ۲۰۱۶ و ۲۰۱۷ کسب کرده‌اند. امارات متحده عربی، کویت و اسرائیل در سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۵ به ترتیب رتبه‌های اول تا سوم در شاخص رفاه لگاتوم به خود اختصاص داده‌اند. ایران طی سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۵ رتبه پانزدهم را در میان کشورهای سند چشم‌انداز کسب کرده است و از سال ۲۰۱۶ به بعد رتبه ایران در این شاخص تنزل یافته است به طوری که در این سال ۱۸ و در سال ۲۰۱۷ به ۱۷ تنزل یافته است (نمودار ۱۲)

جدول ۱۲- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص رفاه لگاتوم

شرح	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷
اسرائیل	۳	۳	۳	۱	۱
امارات	۱	۱	۱	۲	۲
قطر	-	-	-	۳	۳
بحرین	-	-	-	۴	۴
قزاقستان	۴	۵	۵	۹	۵
عمان	-	-	-	۵	۶
عربستان	۵	۴	۴	۱۱	۷
کویت	۲	۲	۲	۶	۸
قرقیزستان	۷	۷	۷	۷	۹
گرجستان	۹	۹	۱۰	۱۰	۱۰
ترکیه	۱۰	۱۱	۹	۸	۱۱
اردن	۱۱	۱۰	۱۱	۱۲	۱۲
ارمنستان	۱۳	۱۳	۱۳	۱۳	۱۳
تاجیکستان	۱۲	۱۲	۱۲	۱۴	۱۴
لبنان	۱۴	۱۴	۱۴	۱۶	۱۵
آذربایجان	۸	۸	۸	۱۵	۱۶
ایران	۱۵	۱۵	۱۵	۱۸	۱۷
مصر	۱۶	۱۶	۱۶	۱۷	۱۸
پاکستان	۱۹	۱۷	۱۸	۱۹	۱۹
عراق	۱۸	۱۸	۱۷	۲۰	۲۰
افغانستان	۲۱	۲۰	۲۱	۲۱	۲۱
یمن	۲۰	۲۱	۱۹	۲۲	۲۲
ازبکستان	۶	۶	۶	-	-
سوریه	۱۷	۱۹	۲۰	-	-

ماخذ: گزارش‌های رفاه لگاتوم

نمودار ۱۲: رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص رفاه لگاتوم در سال ۲۰۱۷

۴،۷ توسعه انسانی

توسعه انسانی به جای تمرکز بر ابزار به اهداف پیشرفت و توسعه تاکید دارد. هدف واقعی توسعه باید خلق محیطی برای افراد باشد که در آن بتوانند از زندگی طولانی، سالم و خلاق لذت ببرند. این حقیقت ساده اغلب با بروز نگرانی‌ها و اولویت‌های لحظه‌ای مورد غفلت قرار می‌گیرد. توسعه انسانی به مفهوم فرایند گسترش حیطه انتخاب افراد و بهبود رفاه آنهاست. مهم‌ترین ابعاد توسعه انسانی زندگی طولانی و سالم، دانش و استانداردهای زندگی آبرومندانانه هستند. به این ابعاد می‌توان آزادی‌های سیاسی و اجتماعی را افزود. (این مفهوم بین دو جنبه از توسعه انسانی تفاوت قائل می‌شود: اول، شکل‌دهی توانایی‌های انسانی مانند بهبود سلامتی و دانش و دوم لذت بردن از این توانایی‌ها در محیط کار و تفریح است)

شاخص توسعه انسانی (HDI)^۱. که از سال ۱۹۹۰ همه ساله از سوی برنامه توسعه سازمان ملل متحد منتشر می شود و بر اساس آن کشورهای مختلف طبقه بندی می شوند، بر پایه داده های سطح امید به زندگی، وضع آموزش عمومی و درآمد خانوار استوار بوده و در حقیقت توسعه یافتگی را بر مبنای این اصول تعیین می کند.

۴,۷,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم انداز در شاخص توسعه انسانی

در جدول (۱۳) ده کشور برتر در شاخص توسعه انسانی طی سال های ۲۰۱۵-۲۰۱۱ نشان داده شده است همانطور که ملاحظه می شود کشور نروژ و استرالیا برای پنج سال متوالی به ترتیب رتبه اول و دوم را کسب کرده است. سوئیس برای سه سال متوالی (۲۰۱۳-۲۰۱۵) رتبه سوم را به خود اختصاص داده است. در سال های ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲ به ترتیب کشورهای هلند و آمریکا در رتبه سوم قرار گرفته بودند. در سال ۲۰۱۵ کشور آلمان رتبه چهارم را کسب نموده است که این جایگاه در سال ۲۰۱۴ و ۲۰۱۳ به ترتیب به دانمارک و هلند اختصاص داشته است. آلمان در سال های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۳ رتبه ششم، در سال ۲۰۱۲ رتبه پنجم و در سال ۲۰۱۱ رتبه نهم را داشته است. کشور دانمارک که در سال های ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲ جزء ده کشور برتر نبوده است توانسته است رتبه خود را از دهم در سال ۲۰۱۳ به رتبه پنجم در سال ۲۰۱۵ ارتقاء دهد. کشور سنگاپور تنها در سال های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۵ جزء ده کشور برتر بوده است که به ترتیب رتبه های نهم و ششم را به خود اختصاص داده است. رتبه هلند از سوم در سال ۲۰۱۱ به هفتم در سال ۲۰۱۵ ارتقاء یافته است. کشور ایسلند رتبه هشتم را در سال ۲۰۱۵ کسب کرده

^۱ Human Development Index

است که در سال‌های گذشته جزء ده کشور برتر نبوده است. کانادا برای دو سال متوالی (۲۰۱۵ و ۲۰۱۴) رتبه نهم را کسب کرده است. این کشور در سال ۲۰۱۳ رتبه هشتم را داشته است و در سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲ جزء ده کشور برتر نبوده است. ایرلند در سال‌های ۲۰۱۱، ۲۰۱۲ و ۲۰۱۴ رتبه هفتم را کسب کرده است که این کشور در سال ۲۰۱۵ به رتبه دهم تنزل یافته است.

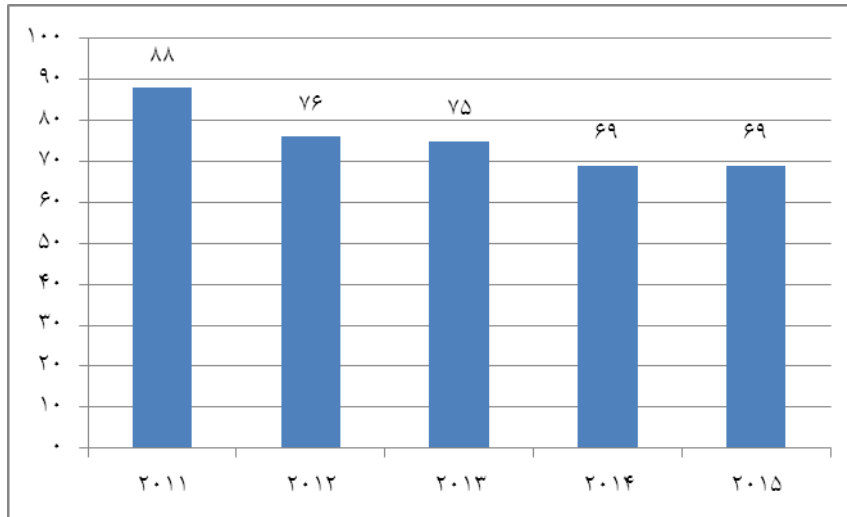
جدول ۱۳-ده کشور برتر در گزارش‌های شاخص توسعه انسانی

۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱
نروژ	نروژ	نروژ	نروژ	نروژ
استرالیا	استرالیا	استرالیا	استرالیا	استرالیا
سوئیس	سوئیس	سوئیس	آمریکا	هلند
آلمان	دانمارک	هلند	هلند	آمریکا
دانمارک	هلند	آمریکا	آلمان	نیوزلند
سنگاپور	آلمان	آلمان	نیوزلند	کانادا
هلند	ایرلند	نیوزلند	ایرلند	ایرلند
ایسلند	سوئد	کانادا	سوئد	لیختن اشتاین
کانادا	کانادا	سنگاپور	سوئیس	آلمان
ایرلند	ژاپن	دانمارک	ژاپن	سوئد

ماخذ: گزارش‌های شاخص توسعه انسانی، سازمان ملل متحد

براساس گزارش‌های سازمان ملل متحد ایران در سال ۲۰۱۱ در شاخص توسعه انسانی رتبه ۸۸ را کسب نموده است. براساس تقسیم‌بندی این گزارش، رتبه‌های اول تا پنجاه کشورهای با توسعه انسانی خیلی بالا، رتبه پنجاه تا صد کشورهای با توسعه انسانی بالا و رتبه صد تا صد و چهل کشورهای با توسعه انسانی متوسط و بعد از رتبه صد و چهل کشورهای با توسعه انسانی پایین محسوب می‌شوند. بر این اساس ایران نیز جزء کشورهای با توسعه انسانی بالا محسوب می‌شود، با این وجود ایران توانسته است در این شاخص رتبه خود را به ۶۹ در سال ۲۰۱۵ ارتقاء دهد.

نمودار ۱۳- رتبه ایران در شاخص توسعه انسانی

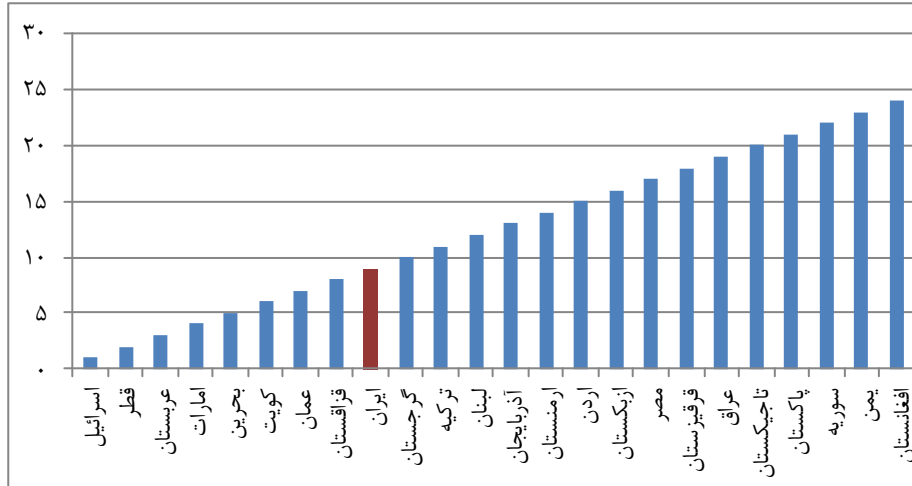
در میان کشورهای سند چشم‌انداز، اسرائیل برای پنج سال متوالی (۲۰۱۵-۲۰۱۱) در شاخص توسعه انسانی رتبه اول را کسب کرده است. قطر برای چهار سال متوالی (۲۰۱۵-۲۰۱۲) در این شاخص رتبه دوم را به خود اختصاص داده است. عربستان، امارات متحده عربی، بحرین، کویت، عمان و قزاقستان برای سه سال متوالی (۲۰۱۵-۲۰۱۳) به ترتیب رتبه سوم تا هشتم را به خود اختصاص داده‌اند. رتبه ایران نیز در شاخص توسعه انسانی طی سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۱۵ در دامنه ۹-۱۱ بوده است. کشورهای یمن و افغانستان نیز دو کشور آخر از نظر شاخص توسعه انسانی بوده‌اند.

جدول ۱۴- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص توسعه انسانی

شرح	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵
اسرائیل	۱	۱	۱	۱	۱
قطر	۳	۲	۲	۲	۲
عربستان	۵	۶	۳	۳	۳
امارات	۲	۳	۴	۴	۴
بحرین	۴	۴	۵	۵	۵
کویت	۶	۵	۶	۶	۶
عمان	۱۲	۱۲	۷	۷	۷
قزاقستان	۷	۷	۸	۸	۸
ایران	۱۱	۱۰	۹	۱۰	۹
گرجستان	۹	۸	۱۰	۱۲	۱۰
ترکیه	۱۴	۱۴	۱۱	۱۱	۱۱
لبنان	۸	۹	۱۲	۹	۱۲
آذربایجان	۱۳	۱۱	۱۳	۱۳	۱۳
ارمنستان	۱۰	۱۳	۱۴	۱۵	۱۴
اردن	۱۵	۱۵	۱۵	۱۴	۱۵
ازبکستان	۱۷	۱۷	۱۶	۱۷	۱۶
مصر	۱۶	۱۶	۱۷	۱۶	۱۷
قرقیزستان	۱۹	۱۹	۱۸	۱۸	۱۸
عراق	۲۱	۲۱	۱۹	۱۹	۱۹
تاجیکستان	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
پاکستان	۲۲	۲۲	۲۱	۲۲	۲۱
سوریه	۱۸	۱۸	۲۲	۲۱	۲۲
یمن	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳
افغانستان	۲۴	۲۴	۲۴	۲۴	۲۴

ماخذ: گزارش‌های شاخص توسعه انسانی، سازمان ملل متحد

نمودار ۱۴: رتبه کشورهای سند چشم‌انداز در شاخص توسعه انسانی در سال ۲۰۱۷

۴,۸ حقوق مالکیت

حقوق مالکیت خصوصی این حق را به مردم می‌دهد تا دارایی و منابع خود را بدون دخالت دولت یا هر شخص حقیقی و حقوقی دیگری در تملک کامل خود داشته باشند و از آنها برای اهداف و مقاصد مدنظر خویش استفاده کنند. حق مالکیت از جمله حقوق طبیعی است که حتی بدون به رسمیت شناخته شدن یا حمایت کافی از سوی دولت نیز وجود دارد. فردیک باستیا^۱، فیلسوف و اقتصاددان فرانسوی، می‌گوید: "حق زندگی، حق آزادی و حق مالکیت به این دلیل وجود ندارد که انسان‌ها قوانینی برای آنها وضع کردند. برعکس، این واقعیت که زندگی، آزادی و مالکیت از همان آغاز وجود داشته است باعث شد تا انسان‌ها برای رعایت و احترام به آنها قوانینی وضع کنند.

مسئله‌ای که بسیاری از کشورهای در حال توسعه از جمله کشور ما با آن

^۱ Frederic Bastiat

مواجه است این است که برای تعداد زیادی از مردم (شامل گروههای محروم، در حاشیه مانده و دچار تبعیض و کسانی که فاقد کانالهای ارتباطی و نفوذ هستند) حقوق مالکیت به نحو مناسب و روشنی تعریف نشده است و قوانین مصوب هم حمایت کافی از آنها به عمل نمی‌آورد. جدای از اینها، انبوه موانع دست و پا گیر قانونی و اداری نیز اجازه نمی‌دهد تا همه افراد جامعه بتوانند از اموال خود به راحتی و آنگونه که به نفع خویش تشخیص می‌دهند، استفاده کنند. حقوق مالکیت نامطمئن و متزلزل و قوانین دست و پاگیر و مزاحم بیش از هر چیزی به گروههای فقیر و محروم و در حاشیه مانده و بنگاههای خرد و کوچک و متوسط آسیب می‌رساند.

نظام قضایی که حامی حقوق مالکیت است و قراردادهای را به شیوه بی‌طرفانه و منصفانه تمفیذ می‌کند. پایه و بنیان اصلی تشکیل سرمایه و کسب منافع از تجارت را فراهم می‌کند، که محرک‌های اصلی رشد اقتصادی محسوب می‌شوند. برعکس، حقوق مالکیت نامطمئن، امضای توافقی‌هایی که اجرای آنها قطعی نیست و تبعیض‌های حقوقی که نسبت به برخی روا داشته می‌شود، باعث تضعیف سرمایه‌گذاری و کاهش منافع حاصل از تجارت می‌شود.

مقررات نامناسب و دست و پاگیر، رویه‌های وقت‌گیر و فاسد اداری و ساختار غیرپاسخگوی تشکیلات دولتی، به کارکنان دولتی در رده‌های مختلف این قدرت و اختیار را می‌دهد تا بدون نگرانی از بازخواست و پاسخ‌دهی، هرگونه که مایل هستند با ارباب رجوع و بخش خصوصی رفتار کنند و با پنهان شدن در پشت قوانین و مقررات انبوه، غیرشفاف و ضدونقیض، طبق سلیقه شخصی برخورد‌های متفاوت با شهروندان و به ویژه فعالان اقتصادی داشته باشند. در نتیجه انتظار می‌رود زنان، حاشیه‌نشین‌ها، اقلیت‌های مختلف قومی، مذهبی و حتی سیاسی، از

حقوقی برابر با بقیه برخوردار نباشند.

پروژه سنجش شاخص حقوق مالکیت^۱ حاصل همکاری مشترک ۱۰۰ اندیشکده و نهاد سیاستگذاری از ۷۲ کشور است که در کار تحقیق، توسعه سیاستگذاری، تحصیل و ترویج حقوق مالکیت در کشورهاشان فعال هستند. "موسسه اتحادیه حقوق مالکیت" این شاخص را در سال ۲۰۰۷ در قالب بورس تحقیقاتی "هرناندو دسوتو" (اقتصاددانان پرویی)، بنیان نهاد و مقر آن را در واشنگتن قرار دارد.

سه نماگر اصلی شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت عبارتند از: محیط حقوقی و سیاسی، حقوق مالکیت فیزیکی و حقوق مالکیت فکری. این سه نماگر که مجموعاً شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت را تشکیل می‌دهند. هر کدام به چندین مولفه (مجموعاً ۱۰ مولفه) تقسیم می‌شوند. محیط حقوقی و سیاسی دارای چهار مولفه با عناوین حاکمیت قانون، استقلال قضایی، کنترل فساد و ثبات سیاسی است. حقوق مالکیت فیزیکی سه مولفه به نام‌های حمایت از حقوق مالکیت فیزیکی، آسانی دریافت وام و ثبت مالکیت دارد. آخرین نماگر که حقوق مالکیت فکری است نیز از سه مولفه با عناوین حمایت از حقوق مالکیت فیزیکی، حمایت از حق نشر و حمایت از حق اختراع تشکیل می‌شود.

۴,۸,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم‌انداز در شاخص حقوق مالکیت

براساس موسسه اتحادیه حقوق مالکیت، طی سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۱۳، کشورهای فنلاند، نیوزیلند، سوئد، نروژ، هلند، سوئیس، لوکزامبورگ، سنگاپور جزء ده کشور برتر در شاخص حقوق مالکیت بوده‌اند که تنها توزیع رتبه

^۱. Property Rights Index

(اول تا هشتم) آنها جابه جا شده است به طوری که کشور فنلاند طی سالهای (۲۰۱۶-۲۰۱۳) رتبه اول را در این شاخص کسب کرده است در سال ۲۰۱۷، کشور نیوزیلند رتبه اول را در شاخص حقوق مالکیت به خود اختصاص داده است. در این سال، رتبه کشور فنلاند دوم بوده است. در سال ۲۰۱۵ ژاپن جایگزین کشور دانمارک و در سال ۲۰۱۷ استرالیا جایگزین کشور کانادا به عنوان ده کشور برتر شده است.

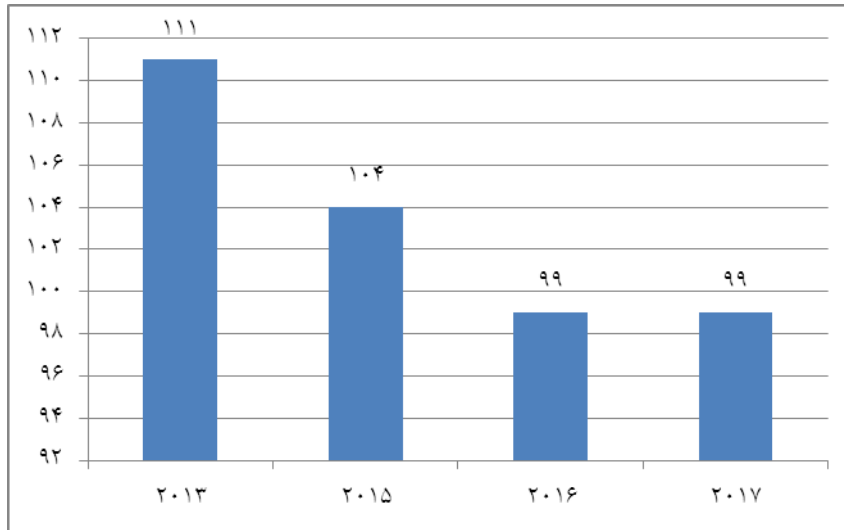
جدول ۱۵-ده کشور برتر در گزارشهای شاخص حقوق مالکیت

۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳
نیوزیلند	فنلاند	فنلاند	فنلاند	فنلاند
فنلاند	نیوزیلند	نروژ	سوئد	نیوزیلند
سوئد	لوکزامبورگ	نیوزیلند	نیوزیلند	سوئد
سوئیس	نروژ	لوکزامبورگ	نروژ	نروژ
نروژ	سوئیس	سنگاپور	سوئیس	هلند
لوکزامبورگ	سنگاپور	سوئیس	سنگاپور	سوئیس
سنگاپور	سوئد	سوئد	لوکزامبورگ	لوکزامبورگ
ژاپن	ژاپن	ژاپن	هلند	سنگاپور
هلند	هلند	کانادا	کانادا	دانمارک
استرالیا	کانادا	هلند	دانمارک	کانادا

ماخذ: گزارشهای شاخص حقوق مالکیت، موسسه اتحادیه حقوق مالکیت

در سال ۲۰۱۷ رتبه ایران در شاخص حقوق مالکیت ۹۹ بوده است که نسبت به سال قبل تغییر نیافته است. ایران در سال ۲۰۱۷ نسبت به سال ۲۰۱۳ ۸ پله صعود داشته است به طوری که از رتبه ۱۱۱ به ۹۹ ارتقاء یافته است. با وجود این جایگاه ایران در این شاخص نامناسب است و هموار در بین ۲۰ درصد پایینی کشورهای جهان قرار داشته است. لازم به یادآوری است که در سال ۲۰۱۴، ایران در رتبه بندی و دسته کشورهای مورد بررسی قرار نداشته و شاخص تامین حقوق مالکیت برای ایران محاسبه نشده است (نمودار (۱۵)).

نمودار ۱۵: رتبه ایران در شاخص حقوق مالکیت

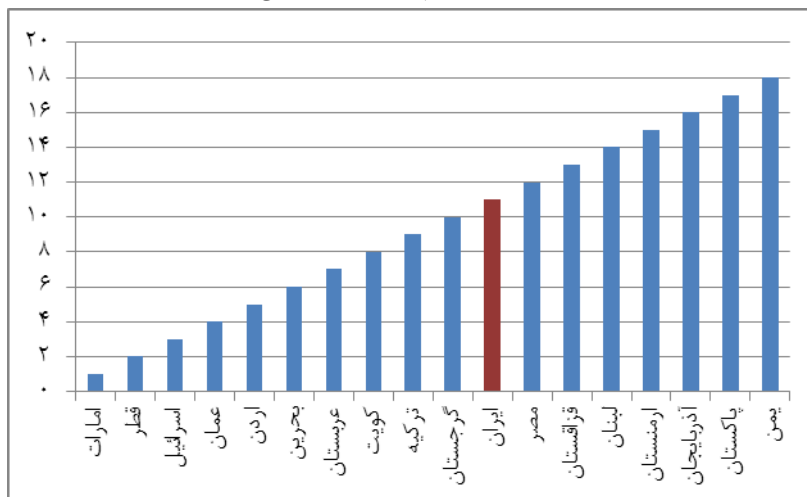
کشور قطر برای سه سال متوالی طی سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۶ رتبه اول را در شاخص حقوق مالکیت در میان کشورهای سند چشم‌انداز کسب کرده است. در سال ۲۰۱۷ رتبه این کشور یا یک پله نزول دوم بوده است. امارات متحده عربی طی سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۶ رتبه دوم را در این شاخص کسب کرده است که در سال ۲۰۱۷ رتبه این کشور با یک پله صعود اول شده است. (جدول ۱۶ و نمودار ۱۶) اسرائیل برای چهار سال متوالی رتبه سوم را در شاخص حقوق مالکیت در میان کشورهای سند چشم‌انداز کسب کرده است. طی سال‌های مورد بررسی به جزء سال ۲۰۱۶ عمان رتبه چهارم در این شاخص در میان کشورهای سند چشم‌انداز به خود اختصاص داده است و در سال ۲۰۱۶ رتبه این کشور پنجم بوده است. رتبه کشور ایران نیز در این شاخص در میان کشورهای سند چشم‌انداز در سال ۲۰۱۳ چهاردهم بوده است که با سه پله صعود در سال ۲۰۱۷ به یازدهم ارتقاء یافته است. لازم به یادآوری است که در سال ۲۰۱۴ اکثر کشورهای سند چشم‌انداز در رتبه‌بندی و دسته‌بندی کشورهای مورد بررسی قرار نداشته و شاخص تامین حقوق مالکیت برای این کشورها محاسبه نشده است.

جدول ۱۶- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص حقوق مالکیت

شرح	۲۰۱۳	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷
امارات	۲	۲	۲	۱
قطر	۱	۱	۱	۲
اسرائیل	۳	۳	۳	۳
عمان	۴	۴	۵	۴
اردن	۷	۶	۷	۵
بحرین	۵	۷	۶	۶
عربستان	۶	۵	۴	۷
کویت	۸	۹	۹	۸
ترکیه	۹	۸	۸	۹
گرجستان	۱۵	۱۲	۱۱	۱۰
ایران	۱۴	۱۵	۱۳	۱۱
مصر	۱۰	۱۳	۱۲	۱۲
قزاقستان	۱۲	۱۰	۱۰	۱۳
لبنان	۱۶	۱۷	۱۶	۱۴
ارمنستان	۱۱	۱۱	۱۴	۱۵
آذربایجان	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶
پاکستان	۱۷	۱۶	۱۷	۱۷
یمن	۱۸	۱۸		۱۸

ماخذ: گزارش‌های شاخص حقوق مالکیت، موسسه اتحادیه حقوق مالکیت

نمودار ۱۶: رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص حقوق مالکیت در سال ۲۰۱۷

۴,۹ عملکرد محیط زیست

توجه به ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی توسعه جامعه و ایجاد هماهنگی و همسویی بین این ابعاد، بنیادی‌ترین رکن برنامه‌ریزی در رسیدن به توسعه پایدار است. توسعه اقتصادی پایدار کشور مرهون بهره‌برداری مناسب از امکانات آب، خاک، منابع طبیعی و ظرفیت‌های موجود نیروی انسانی و به عبارتی حفاظت از محیط زیست است. امروزه موضوع حفاظت از محیط زیست و جلوگیری از تخریب آن به عنوان یکی از مهم‌ترین چالش‌های فراروی جامعه جهانی مطرح شده و به همین دلیل نیز در سال‌های گذشته نشست‌ها و کنفرانس‌های متعددی برگزار و به دنبال آن کنوانسیون‌های منطقه‌ای و بین‌المللی بسیاری برای جلوگیری از تخریب محیط زیست در سطح جهان منعقد شده است. به دنبال این تحولات، شاخص‌های زیست محیطی متعددی نیز برای نظارت بر فرایندهای تخریب محیط زیست از سوی سازمان ملل متحد و دانشگاه‌ها مطرح شده است.

مراجع مختلف، شاخص عملکرد زیست محیطی^۱ را در گذشته به صورت‌های گوناگون معرفی می‌کردند. اما از اوایل قرن ۲۱، مفاهیمی چون شاخص توسعه پایدار شاخص‌های بهداشتی و بهره‌مندی از محیط زیست پاک ملاک ارزیابی قرار گرفت. از آنجا که این شاخص‌ها بیانگر واقعی مولفه‌های زیست محیطی کشورها نبود. از اوایل سال ۲۰۰۵ شاخص زیست محیطی جدیدی تعریف شد که در حال حاضر ملاک مقایسه توسعه کشورها، در زمینه محیط زیست است و هر دو سال یکبار در اجلاس جهانی اقتصاد منتشر می‌شود.

شاخص عملکرد محیط زیست، عملکرد اجرایی سیاست‌های سیاسی در جهت کاهش استرس‌های زیست محیطی در خصوص سلامت انسان و ارتقای پویای

^۱. Environmental Performance Index

زیست محیطی و مدیریت بی خطر منابع طبیعی را تخمین می‌زند. همچنین این شاخص اهداف گسترده و قابل دسترسی برای عملکرد محیط زیست کشورها تعیین کرده است که براساس آن می‌توان ارزیابی کرد که هر یک از کشورهای جهان تا چه میزان به این اهداف نزدیک شده‌اند.

به علاوه این شاخص به عنوان یک عامل کمی در کنترل آلودگی‌ها و پیامدهای مدیریت منابع طبیعی، ابزار قدرتمندی را برای بهبود مدیریت سیاستگذاری و تصمیم‌گیری‌های محیط زیستی فراهم می‌کند. این شاخص شامل دو رکن بهداشت محیط و احیا یا توان زیستی اکوسیستم می‌باشد که هر کدام چندین مولفه دارند مولفه‌های رکن بهداشت محیط عبارتند از اثرات بر سلامت، کیفیت هوا و آب و بهداشت و مولفه‌های احیا یا توان زیستی اکوسیستم عبارتند از: منابع آب، کشاورزی، جنگل، شیلات، تنوع زیستی و زیستگاه و اقلیم و انرژی.

۴,۹,۱ بررسی رتبه ایران و کشورهای سند چشم‌انداز در شاخص عملکرد محیط زیست

همانطور که در جدول (۷) ملاحظه می‌شود کشورهای ایسلند، سوئیس، کاستاریکا، سوئد، نروژ، موریس، فرانسه، اتریش، کوبا و کلمبیا به ترتیب رتبه‌های اول تا دهم را در سال ۲۰۱۰ در شاخص عملکرد محیط زیست به خود اختصاص داده‌اند. ده کشور برتر در این شاخص طی سال‌های مورد بررسی دارای نوسان شدید بوده است به طوری که کشور ایسلند همانطور که بیان شد در سال ۲۰۱۰ رتبه اول در شاخص عملکرد محیط زیست بوده است ولی در سال‌های ۲۰۱۲، ۲۰۱۴ ده کشور برتر نبوده و مجدداً در سال ۲۰۱۶ رتبه دوم را کسب کرده است. همچنین کاستاریکا و موریس در سال ۲۰۱۲ به ترتیب رتبه سوم و ششم را کسب کرده‌اند ولی در سال‌های بعد نتوانسته‌اند جایگاه خود را در بین ده

کشور برتر در این شاخص حفظ نمایند. طی سال‌های مورد بررسی تنها کشور سوئد توانسته است جایگاه خود را به عنوان یکی از ده کشور برتر جهان در شاخص عملکرد محیط زیست حفظ نماید.

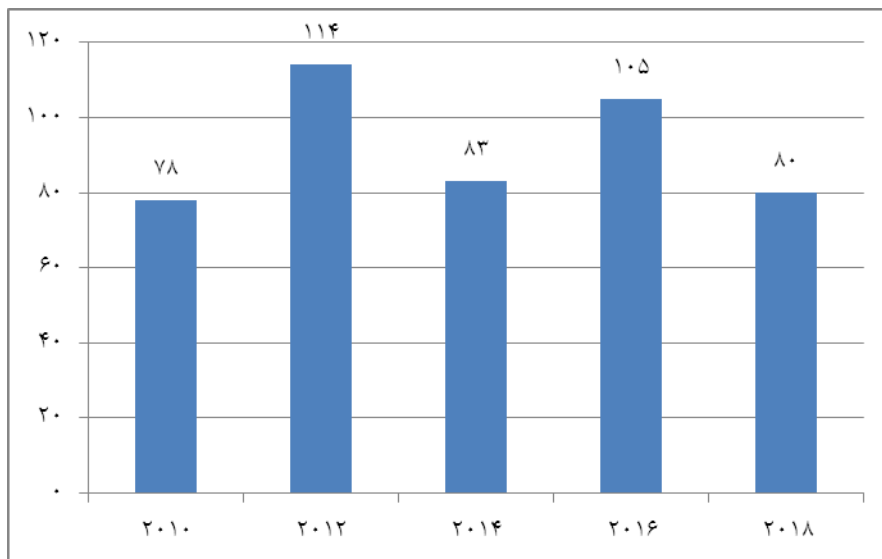
جدول ۱۷- ده کشور برتر در گزارش‌های شاخص عملکرد محیط زیست

۲۰۱۸	۲۰۱۶	۲۰۱۴	۲۰۱۲	۲۰۱۰
سوئیس	فنلاند	سوئیس	سوئیس	ایسلند
فرانسه	ایسلند	لوکزامبورگ	لتونی	سوئیس
دانمارک	سوئد	استرالیا	نروژ	کاستاریکا
مالتا	دانمارک	سنگاپور	لوکزامبورگ	سوئد
سوئد	اسلونی	چک	کاستاریکا	نروژ
انگلیس	اسپانیا	آلمان	فرانسه	موریس
لوکزامبورگ	پرتغال	اسپانیا	اتریش	فرانسه
اتریش	استونی	اتریش	ایتالیا	اتریش
ایرلند	مالتا	سوئد	انگلیس	کوبا
فنلاند	فرانسه	نروژ	سوئد	کلمبیا

ماخذ: گزارش‌های شاخص عملکرد محیط زیست

رتبه ایران در شاخص عملکرد محیط زیست در نمودار ۱۷ نشان داده شده است همانطور که ملاحظه می‌شود رتبه ایران در این شاخص طی سال‌های ۲۰۱۸-۲۰۱۰ کاملاً نوسان داشته است. به طوری که رتبه آن از ۷۸ در سال ۲۰۱۰ به ۱۱۴ در سال ۲۰۱۲ سقوط کرده و در سال ۲۰۱۴ به ۸۳ ارتقاء یافته است و مجدداً در سال ۲۰۱۶ به ۱۰۵ نزول یافته است و در نهایت در سال ۲۰۱۸ با ۲۵ پله صعود به ۸۰ ارتقاء یافته است. نوسان در رتبه جهانی شاخص عملکرد محیط زیست برای ایران نشان می‌دهد که سیاست‌های زیست محیطی از عدم ثبات جدی در کشور رنج می‌برد این امر می‌تواند در آینده نزدیک به مثابه زنگ خطری برای تشدید بحران‌های زیست محیطی در کشور باشد.

نمودار ۱۷- رتبه ایران در شاخص عملکرد محیط زیست

در جدول (۱۸) رتبه کشورهای سند چشم‌انداز در شاخص عملکرد محیط زیست طی سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۱۸ نشان داده شده است. کشور اسرائیل در سال ۲۰۱۸ رتبه اول را در این شاخص در میان کشورهای سند چشم‌انداز کسب کرده است (نمودار ۱۸). طی سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۱۶ رتبه اسرائیل در این شاخص سوم بوده است. قطر، آذربایجان، کویت و اردن به ترتیب رتبه‌های دوم تا پنجم را در سال ۲۰۱۸ در این شاخص کسب کرده‌اند. رتبه ایران در شاخص عملکرد محیط زیست در سال ۲۰۱۸ در میان کشورهای سند چشم‌انداز دهم بوده است که نسبت به سال قبل ۶ پله صعود و نسبت به سال ۲۰۱۰، ۳ پله نزول داشته است. به طور کلی توزیع رتبه در شاخص عملکرد محیط زیست در میان کشورهای سند چشم‌انداز طی سال‌های مورد بررسی تغییر یافته است به طوری که در سال ۲۰۱۰ کشورهای سوریه، گرجستان، اسرائیل، مصر و ارمنستان به ترتیب رتبه‌های اول تا پنجم در این شاخص را به خود اختصاص داده‌اند و در سال ۲۰۱۸، سوریه در فهرست کشورهای اندازه‌گیری این شاخص نبوده است ولی در سال ۲۰۱۶

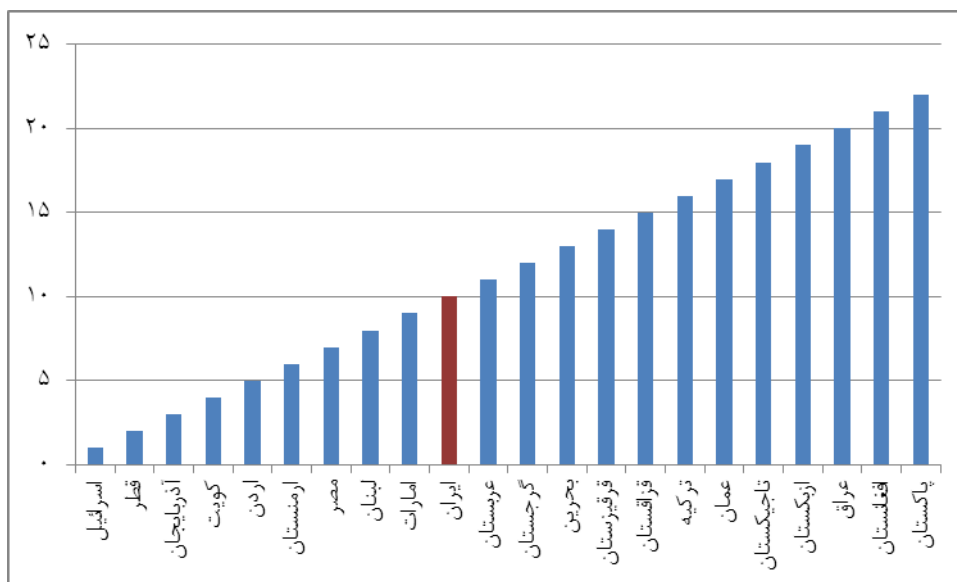
رتبه این کشور به ۱۴ نزول یافته است. رتبه مصر نیز در سال ۲۰۱۸ به ۷ تنزل یافته است و رتبه اسرائیل در سال ۲۰۱۸ به اول ارتقاء یافته است. رتبه گرجستان نیز به ۱۲ در سال ۲۰۱۸ تنزل یافته است. به طور کلی رتبه اکثر کشورها در شاخص عملکرد محیط زیست طی سالهای مورد بررسی پرنوسان بوده است.

جدول ۱۸- رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص عملکرد محیط زیست

شرح	۲۰۱۰	۲۰۱۲	۲۰۱۴	۲۰۱۶	۲۰۱۸
اسرائیل	۳	۳	۳	۳	۱
قطر	۱۶	۸	۵	۹	۲
آذربایجان	۹	۱۲	۹	۱	۳
کویت	۱۵	۱۸	۴	۱۸	۴
اردن	۱۲	۱۵	۸	۷	۵
ارمنستان	۵	۶	۶	۲	۶
مصر	۴	۲	۷	۱۵	۷
لبنان	۱۰	۷	۱۵	۱۱	۸
امارات	۲۳	۴	۱	۱۰	۹
ایران	۷	۱۴	۱۳	۱۶	۱۰
عربستان	۱۳	۵	۲	۱۲	۱۱
گرجستان	۲	۱	۱۷	۱۷	۱۲
بحرین	۲۱	-	۱۲	۸	۱۳
قرقیزستان	۸	۹	۱۹	۵	۱۴
قزاقستان	۱۱	۲۰	۱۴	۴	۱۵
ترکیه	۶	۱۰	۱۰	۱۳	۱۶
عمان	۱۹	۱۱	۱۶	۲۱	۱۷
تاجیکستان	۱۴	۱۷	۲۲	۶	۱۸
ازبکستان	۲۰	۲۱	۱۸	۲۰	۱۹
عراق	۲۲	۲۲	۲۱	۱۹	۲۰
افغانستان	-	-	۲۴	۲۴	۲۱
پاکستان	۱۸	۱۶	۲۰	۲۲	۲۲
سوریه	۱	۱۳	۱۱	۱۴	-
یمن	۱۷	۱۹	۲۳	۲۳	-

ماخذ: گزارشهای شاخص عملکرد محیط زیست

نمودار ۱۸: رتبه کشورهای سند چشم انداز در شاخص عملکرد محیط زیست در-
سال ۲۰۱۸

۵ جمع بندی

این گزارش به وضعیت رتبه ایران در ۹ شاخص بین المللی و مقایسه آن با کشورهای سند چشم انداز پرداخته است. همچنین ده کشور برتر نیز در این ۹ شاخص مورد بررسی قرار گرفته است. طی سال های مورد بررسی رتبه ایران در ۷ شاخص بهبود یافته است به طوری که در شاخص رقابت پذیری رتبه ایران از ۸۲ در سال ۲۰۱۴ به ۶۹ در سال ۲۰۱۸، در شاخص کارآفرینی از رتبه ۹۹ در سال ۲۰۱۴ به ۷۲ در سال ۲۰۱۸، در شاخص آزادی اقتصادی از رتبه ۱۷۳ در سال ۲۰۱۴ به ۱۵۶ در سال ۲۰۱۸، در شاخص کسب و کار از رتبه ۱۵۲ در سال ۲۰۱۴ به ۱۲۴ در سال ۲۰۱۸، شاخص نوآوری از رتبه ۱۱۳ در سال ۲۰۱۳ به ۷۵ در سال ۲۰۱۷، در شاخص توسعه انسانی از رتبه ۸۸ در سال ۲۰۱۵ به ۶۹ در سال ۲۰۱۱، در حقوق مالکیت از رتبه ۱۱۱ در سال ۲۰۱۳ به ۹۹ در سال ۲۰۱۷، ارتقاء یافته است و در شاخص عملکرد محیط زیست رتبه ایران از ۷۸ در سال

۲۰۱۰ به ۸۰ در سال ۲۰۱۸ نزول یافته است. همچنین در شاخص رفاه لگاتوم رتبه ایران از ۱۰۱ در سال ۲۰۱۳ با ۱۶ پله سقوط به ۱۱۷ در سال ۲۰۱۷ رسیده است. با وجود بهبود رتبه ایران در ۷ شاخص نتوانسته است در سطح منطقه (کشورهای سند چشم‌انداز) جایگاه مناسبی داشته باشد به نحوی که ایران همواره در اکثر شاخص‌ها از کشورهای قطر، امارات متحده عربی، اسرائیل، کویت، ترکیه، بحرین و قزاقستان وضعیت نامناسب‌تری داشته است. این مسئله نشان می‌دهد که ایران برای تحقق و نیل به هدف سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی (دست یافتن به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) راه دشواری پیش رو دارد. همچنین طی سال‌های مورد بررسی، کشورهای سوئیس، نیوزیلند، نروژ، فنلاند، هنگ کنگ همواره جزء ده کشور برتر در شاخص‌های مورد بررسی بوده‌اند.

بررسی رتبه کشورها در هر یک از شاخص‌های مورد بررسی این نکته را آشکار می‌کند که شاخص‌های جهانی که موسسه‌های بین‌المللی منتشر می‌کنند همبستگی متقابل و رابطه معنی‌داری با هم دارند به طوری که ارتقا رتبه در یک شاخص منجر به ارتقاء شاخص‌های دیگر می‌شود چرا که کشورهای با رتبه برتر در یک شاخص در شاخص‌های دیگر نیز رتبه مطلوب و قابل قبولی کسب کرده است به عبارتی اختلاف رتبه کشورها در شاخص‌های مختلف ناچیز بوده است. لذا می‌توان گفت به عنوان مثال، سیاست‌های اتخاذ شده برای حمایت بیشتر از حقوق مالکیت منجر به بهبود فضای کسب و کار می‌شود. با بهبود فضای کسب و کار، رقابت‌پذیری کشور در سطح جهانی افزایش یافته و موجب افزایش رفاه، کارایی، نوآوری و کارآفرینی می‌شود. نکته دیگر اینکه شاخص رقابت‌پذیری در راس شاخص‌های بین‌المللی می‌باشد بدین معنی که زیرشاخص‌های رقابت‌پذیری اکثر شاخص‌های بین‌المللی را در برمی‌گیرد (از جمله حقوق مالکیت، نوآوری، بهبود فضای کسب و کار، بهداشت و آموزش). بنابراین، با ارتقاء رتبه و بهبود

شاخص رقابت‌پذیری در سطح بین‌المللی رتبه ایران در سایر شاخص‌های بین‌المللی بهبود یافته و شاهد افزایش بهره‌وری، شکوفایی اقتصادی و افزایش رفاه جامعه خواهیم بود.

۶ منابع:

- ۱- سلیمانی، الهه و چراغی، میترا (۱۳۹۶)، "بررسی جایگاه ایران در شاخص عملکرد محیط زیست و مقایسه با برخی کشورهای دارای رتبه برتر"، دفتر مطالعات زیربنایی مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۵۵۵۵.
- ۲- احمدیان، مریم (۱۳۹۰)، "بررسی و نقد شاخص های جهانی آزادی اقتصادی (بنیاد هریتیج و موسسه فریزر)"، دفتر مطالعات محیط کسب و کار، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۲۰۷۲.
- ۳- خیرخواهان، جعفر و خاندوزی، سید احسان (۱۳۹۳)، "جایگاه ایران در شاخص بین-المللی حقوق مالکیت ۲۰۱۳"، دفتر مطالعات محیط کسب و کار، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۴۱۱۰.
- ۴- معاونت پژوهشی دانشکده کارآفرینی با همکاری موسسه کار و تامین اجتماعی (۱۳۹۲)، "ارزیابی شاخص جهانی کارآفرینی در ایران"، دفتر مطالعات محیط کسب و کار، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۲۹۲۶.
- ۵- ریاحی، پریسا؛ امیری، معصومه؛ صادقی، سولماز؛ خدای، ملیحه؛ بهبودی، مطهری (۱۳۹۵)، "پایش و بهبود نظام کارآفرینی ایران"، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، کد گزارش ۹۵۰۹۰۱.
- ۶- [http://\(EPI\).yale.edu/reports](http://(EPI).yale.edu/reports)
- ۷- <http://internationalpropertyrightsindex.org>
- ۸- www.doingbusiness.org
- ۹- www.globalinnovationindex.org
- ۱۰- www.Heritage.org/index
- ۱۱- www.prosperity.com
- ۱۲- www.weforum.org
- ۱۳- www.undp.org
- ۱۴- www.researchgate.net